

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2017

Veronika Hřebenářová

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra Sociologie

Diplomová práce

Veronika Hřebenářová

Postoje k partnerství a faktory spokojenosti

**Attitudes towards partnership and
determinants of satisfaction**

Praha 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce docentu Jiřímu Buriánkovi za vstřícný přístup, cenné rady, připomínky a čas věnovaný konzultacím.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 19.12.2017

Podpis

Abstrakt:

S nárůstem rozvodovosti a nestabilních nesezdaných soužití v posledních desetiletích se začaly objevovat studie zaměřující se na zjišťování faktorů, které přispívají k rozchodu či rozvodu, jejichž cílem byla mnohdy identifikace postojů nebo chování, které je pro manželství destruktivní. Tato diplomová práce se na problematiku dívá z opačného úhlu, kdy je cílem odhalení postojů k partnerství, které mají spokojení partneři. Jelikož postoje k partnerství jsou často závislé na věku a pohlaví, jsou tyto demografické proměnné v analýzách rovněž zohledňovány. Práce má explorační charakter, a proto je v empirické části rozpracováno několik různých metod za účelem odhalení řečených souvislostí a také identifikace latentních faktorů mezi postoji.

Z analýzy vyplynulo, že čím spokojenější respondenti ve svém vztahu byli, tím pro ně byly jednotlivé postoje důležitější. Nejdůležitější postoje jsou věrnost, opravdová láska a tolerance chyb druhého. Respondenti, pro které byly důležitější romantické a vnitřně partnerské faktory jako láska, věrnost a kvalitní sexuální vztah, byli spokojenější než ti, pro které byly důležité tradiční hodnoty (muž pracuje, žena se stará o domácnost) a také ti, kteří označovali jako důležité postoje zdůrazňující praktické hodnoty vztahu (obětovat se kvůli dětem, umět hospodařit s financemi, podřídit se). Romantičtí však byli spíše mladší lidé do 40 let a častěji ženy.

Nečekané souvislosti se ukázaly ve srovnání pohlaví, kde muži daleko častěji považovali za důležité uvědomit si, že zůstat sám by bylo horší. A navzdory předpokladům z teoretické části byli v této analýze muži a ženy zhruba stejně spokojení ve svých partnerských vztazích.

Klíčová slova: partnerství, manželství, postoje, partnerská spokojenost, vztahy.

Abstract:

With the rise in divorce rate and unstable unmarried cohabitations in recent decades, studies have begun to identify factors contributing to break up or divorce and tried to identify attitudes or behaviour that are destructive to marriage. This thesis deals with this question from the opposite angle, where the aim is to reveal the attitudes of satisfied partners. Since relationship attitudes are often dependent on age and gender, these demographic variables are also taken into account. The thesis has an explorative character and therefore several empirical methods are developed in the empirical part to reveal the above mentioned contexts as well as the identification of latent factors between attitudes.

The analysis showed that the more satisfied the respondents were in their relationship the more important were the attitudes for them. The most important attitudes are fidelity, true love and tolerance of the mistakes. Respondents who perceived romantic and internal relationship factors such as love, fidelity and sexual relationship as important were more satisfied than those who perceived as important the traditional values (man works and woman cares about the household) and those who identified as important the practical values (sacrifice for children, managing finances, subordinate). The romantics, however, were rather people younger than 40 years and more often women.

Unexpected connections have occurred in comparison with sex, where men perceived more important to realize that staying alone would be worse. And despite the assumption in the theoretical part, in this analysis, men and women were almost equally satisfied in their relationships.

Keywords: partnership, marriage, attitudes, satisfaction, romantic relationships.

Obsah

1.	Úvod.....	10
2.	Láska.....	12
3.	Partnerství.....	16
4.	Manželství vs. nesezdané páry.....	17
4.1.	Manželství.....	17
4.2.	Nesezdané páry a nesezdaná soužití.....	19
5.	Partnerská spokojenost a stabilita.....	21
5.1	Pozadí a kontextuální faktory.....	22
5.1.1	Původní rodina.....	22
5.1.2	Sociokulturní faktory.....	22
5.1.3	Aktuální kontext.....	24
5.2.	Individuální vlastnosti a chování.....	24
5.3.	Partnerské interakce.....	25
6.	Měření spokojenosti.....	29
7.	Postoje k partnerství.....	30
7.1.	Tolerance.....	30
7.2.	Oběť v zájmu dětí.....	30
7.3.	Opravdová láska.....	31
7.4.	Hospodaření s financemi.....	32
7.5.	Sexuální vztah.....	32
7.6.	„Nepřat špinavé prádlo jinde.“.....	36
7.7.	Věrnost.....	37
7.8.	Přiměřená „zdravá“ žárlivost na druhého.....	38
7.9.	Respekt, podřízení se.....	39
7.10.	Nezávislost.....	39
7.11.	Strach z opuštění.....	41
7.12.	Tradiční dělení rolí.....	41
8.	Analýza.....	43
8.1.	Cíl a výzkumné otázky.....	43
8.2.	Datový soubor.....	43
8.3.	Postoje k partnerství – popisná statistika.....	43
8.4.	Faktorová analýza.....	51
8.5.	Clusterová analýza a charakteristika clusterů.....	54
8.6.	Spokojenost v partnerském vztahu.....	59

8.6.1. Spokojenost a postoje	60
8.7 Shrnutí výsledků analytické části	64
9. Závěr.....	66
10. Použitá literatura.....	67

1. Úvod

V dnešní době evidujeme velké množství rozpadajících se manželství. Míra rozvodovosti nám ukazuje, že se rozpadá skoro každé druhé manželství (ČSÚ, 2016). Kromě psychických i sociálních dopadů na samotné aktéry rozvodu je třeba myslet i na nepřímé aktéry – děti, jež jsou mnohdy touto negativní zkušeností ovlivněny na celý život. S trendem rozpadajících se partnerství můžeme spojit i pokles porodnosti.

Proto považuji za důležité, aby se v dnešní době kladl větší důraz na rehabilitaci partnerských vztahů. Zaměřím se zejména na spokojenost ve vztahu, protože z největší míry určuje stabilitu partnerství (Lenthall, 1977; Weston at al., 2003). Snahu napravit spokojenost v partnerství podporuje i fakt, že již několik desetiletí nám z výzkumů vychází, že partnerství je významnou součástí celkové životní spokojenosti jedince, má vliv na kvalitu jeho života (Glenn, 1975; Hamplová, 2006) i zdraví (Apt at al., 1996).

Mnoho výzkumů se zaměřuje na negativní faktory, které vedou k rozpadu manželství (Boheim a Ermisch, 2001; Dronkers et al., 2006; Lowenstein, 2005; Tzeng 1992), mým cílem však je naopak identifikovat faktory, které ve spokojených vztazích fungují. Na tyto faktory je potom možné se zaměřit v terapeutických poradnách.

Mou výzkumnou otázkou bude, které z vybraných postojů k partnerství mají respondenti, označující svůj vztah jako spokojený. Zároveň budu porovnávat, zda se výsledky liší na základě demografických proměnných (pohlaví, věk) a také druhu vztahu (manželství, kohabitace, oddělené vztahy).

Využiji výzkum, který primárně zkoumá násilí mezi partnery (Buriánek at al., 2015). Jelikož se však jeho autoři zároveň snažili přijít na to, co partnery drží ve vztahu, ve kterém zažívají domácí násilí, dotazník rovněž obsahuje otázky na partnerský vztah, postoje respondentů k němu a hodnocení jeho spokojenosti. Postoje se týkají: tolerance, oběti v zájmu dětí, důležitosti opravdové lásky, zacházení s financemi, sexuálního vztahu, věrnosti, žárlivosti, respektu, nezávislosti a tradičních rolí. V průběhu analýzy se ukázalo, že za daty, týkající se partnerského vztahu, mohou být jisté latentní dimenze, a proto jsem se rozhodla data hlouběji prozkoumat. Protože nemám žádné jasné hypotézy o tom, co z dostupných dat můžeme získat, má analýza bude explorační.

Teoretickou část tedy pojmu více ze široka, abych si rozpracovala výkladové rámce pro analýzu. Rozvedu téma lásky, partnerství, manželství a spokojenosti a potom uvedu,

jaké je dosavadní poznání ohledně jednotlivých vybraných postojů a někde také rozdíly z hlediska pohlaví a věku.

Posléze bude v empirické části cílem odhalit, co nejvíce informací, které můžeme z dostupných dat získat a které nám poodhalí něco více o tom, které latentní dimenze se schovávají za partnerskými postoji, jaké z těchto postojů mají spokojení partneři, jaká je jejich charakteristika a co dalšího spokojenost ovlivňuje.

Výsledky této analýzy mohou přinést užitečné informace o tom, jakým směrem vést klienty v partnerských poradnách. Díky nim může být také snazší odhalit některé příčiny rozpadu manželství.

2. Láska

Romantická láska je rozšířena ve veškerých kulturách po celém světě a předpokládá se, že ji za svůj život zažije drtivá většina lidí. Zamilovanost z evolučního hlediska zajišťuje, aby dva lidé zůstali spolu a společně vychovávali potomky, kteří by bez nich jinak nepřežili. Zároveň čím větší cítí partneři závazek ve svém vztahu, tím větší mají tendenci podceňovat atraktivitu případných alternativních partnerů. Láska tedy podporuje snahu udržet partnerství a snižuje touhu po alternativních partnerech (Maner at al., 2009).

Láska může být vnímána jako hluboký, smysluplný a silný vztah. Ze začátku se obvykle projevuje jako vášnivý cit, který v průběhu času přechází ve změnu z „já“ a „ty“ na „my“, což má velmi pozitivní účinky na psychický stav jedinců. Zamilování partneři totiž obvykle popisují subjektivní štěstí a spokojenost, které vedou ke zlepšení psychického stavu (Kawamichi, 2016).

Kromě psychologických změn, které láska zjevně přináší, byly však pozorovány i změny na neurologické úrovni. Mimo jiné například způsobuje uvolňování hormonu dopaminu. Ten se při pokusech začal uvolňovat například ve chvílích, kdy byly respondentům předkládány fotografie či videa milovaného partnera. Dopamin zároveň způsobuje pocity radosti a štěstí (vyplavuje se i po požití kokainu), a proto máme chuť zažívat stavy spojené s jeho vyplavením co nejčastěji. Ne nadarmo se také říká, že zamilovanost je určitým druhem závislosti. Přítomnost romantického partnera dokáže také potlačit procesy spojené s bolestí (Aron at al., 2005).

Přestože je láska velmi často používaným slovem, pokud se mluví o partnerských vztazích, není úplně snadné ji definovat. Hartl a Hartlová (2009) definují lásku jako kladný, silný emocionální vztah k jiné osobě, ideji, věci či k sobě samému; objekt lásky má vždy vysokou citovou hodnotu a nespočet podob. Mnoho psychologů se během svého života věnovalo psychologii lásky. Uvedu zde tedy několik teorií, jež jsou sice publikované v minulém století, ale v mnohém jsou relevantní i dnes.

Asi neznámějším psychoanalytikem, zkoumajícím lásku, je Erich Fromm, který se jí nejvíce věnoval ve svém díle *Umění milovat* (2015). V této knize se snaží poukázat na to, že láska není pouze silný cit, který se nám „přihodí“, nýbrž je to umění a je k němu potřeba úsilí a znalosti, jako ke kterémukoli jinému umění. Ve stejném duchu se také snaží popsat lásku jako schopnost milovat druhé. Není totiž dle Fromma založená na tom, že nalezneme ideálního člověka, který splňuje veškeré naše požadavky, naopak vyžaduje schopnost milovat navzdory chybám druhého. To je stav poněkud odlišný od prvotní

zamilovanosti, kterou často lidé považují za pravou lásku a domnívají se, že pokud tento silný cit ochladne, láska je pryč. Pokud tento postoj zaujímají, znamená to také, že nejsou ochotní na lásce pracovat a zlepšovat své schopnosti milovat.

Z toho je zřejmé, že vnímání toho, co je „pravá láska“ a její hodnocení může být problém z hlediska standardizace, jelikož každý si pod tímto pojmem může představit něco jiného. V návaznosti na předchozí odstavec to může být například silný pocit zamilovanosti a vytváření zidealizovaného protějšku, ale i naopak schopnost přijmout druhého takového, jaký je, a milovat i ve fázi ochladnutí prvotních silných pocitů zamilovanosti.

Fromm (2015) dále popisuje lásku jako jedinou správnou odpověď na problém lidské existence. V tomto směru ji totiž definuje jako splynutí mezi dvěma osobami, což je nejzákladnější síla, jež drží pohromadě lidstvo, rod, rodinu a společnost. Aby však byla láska „zralá“, je potřeba, aby splňovala jisté podmínky. Zejména zachování vlastní individuality, což je potřeba, kterou posléze doplňuje domněnkou, že abychom mohli druhého milovat, musíme milovat především sebe. Na druhou stranu je ale láska také o dávání (ne přijímání, jak se podle něj většina společnosti domnívá), které nemá mít účel zpětného zisku, ale mělo by být poháněno vlastní radostí a potěšením z onoho dávání. To může nastat pouze ve chvíli, kdy má jedinec důvěru v sebe sama a také se sám na sebe spoléhá. Kromě dávání je pak láska také o péči, odpovědnosti, úctě a znalosti.

Dle Fromma existuje několik typů lásky. Jednak je to bratrská láska, která je láskou ke všem lidem, obsahuje lidskou solidaritu a je zcela nevýlučná. Dalším typem je mateřská láska, která je typická svou nepodmíněností. Je to nerovný vztah, kdy jeden potřebuje pomoc a druhý ji dává, a proto je svou altruistickou a nesobeckou povahou považována za nejvyšší druh lásky. Erotická láska je dle Fromma nejklamnější forma lásky, protože znamená touhu po úplném splynutí s druhým člověkem a je zcela exkluzivní. Důvěrnost se získává pouze prostřednictvím pohlavního kontaktu nebo při vyjádření hněvu a vzteku, a proto lidé, kteří milují tímto typem lásky, často střídají své partnery, jelikož se snaží prostřednictvím zmíněných důvěrných situací člověka velmi rychle poznat a ve chvíli, kdy již mají pocit, že není dále co poznávat, hledají někoho nového, neprobádaného. Klam tohoto typu lásky často spočívá v tom, že mají lidé pocit, že se milují, když po sobě touží fyzicky. Zároveň je to láska založená na výlučnosti, a to v tom smyslu, že cítí lásku pouze jeden ke druhému a k nikomu jinému. Překonání samoty se snaží řešit pomocí rozšíření jednoho individua na dvě, ale jejich zážitek spojení je pouze iluze. Dalším typem je sebeláska. Fromm ukazuje, že bychom ji neměli chápat jako výraz sobeckosti, ale spíše jako něco, co se může vzájemně doplňovat s láskou k druhým. Ostatně pokud je ctností

milovat všechny lidské bytosti, je ctností milovat i sebe, jelikož i já jsem lidská bytost. Protože kladný postoj ke svému životu, štěstí, růstu a svobodě dává schopnost milovat, je v konečném důsledku sebeláska podmínkou pro lásku ostatních. Posledním typem je láska k Bohu, kterou popisuje jako prožívání jednoty s Bohem.

Pro umění milovat je dle Fromma důležitá kázeň, soustředěnost, trpělivost, naléhavost a je potřeba tyto schopnosti cvičit. Člověk by měl zároveň překonat svůj narcismus, rozvíjet pokoru, objektivitu a rozum. Důležité je také vidět druhého takového, jaký je a ne takového, jakého bychom chtěli mít.

Dalším významným autorem teorie lásky je Sternberg (1988), který v rámci své Triangulární teorie ukazuje tři složky trojúhelníkového modelu lásky. Těmito složkami jsou intimita, vášeň a závazek. Intimitou je myšlena blízkost, pocit být milován, vzájemné poznání se, empatie, opora a sdílení. Vášeň zahrnuje sexuální vzrušení, pocity euforie, pobláznění, fyziologické vzrušení a obecné fyzické projevy sexuální povahy. Závazek je potom touha být s partnerem, loajalita a touha po dlouhodobém vztahu. Tyto složky ve vývoji vztahu nastupují postupně, aby se potom v ideálním případě spojily a vytvořily správnou podobu lásky. Nejprve partneri pocítují vášeň, která přináší počáteční poblouznění, silné emoce a přitažlivost. Je „horkou“ komponentou, nicméně důležitou, protože díky ní si vytvoříme k druhému silný cit a touhu být v jeho blízkosti. Vášeň s sebou však zároveň přináší negativní projevy jako žárlivost a stesk. Po nějaké době nastupuje intimita., která je nazývána „hřejivou“ komponentou. Partneri jsou si bližší nejen na fyzické úrovni, ale blíže se poznávají, učí se vzájemně přijímat i negativní stránky osobnosti, sdílet i nepříjemné zážitky, poznávají své zvyky, rituály a sociální síť. Intimita se tedy pochopitelně rozvíjí pomaleji než vášeň. Závazek je „studenou“ komponentou, obsahuje rozhodnutí udělat vše pro to, aby vztah pokračoval.

Sternberg (1988) upozorňuje na to, že každý vztah je jiný, a to mimo jiné podle toho, jaké složky ve vztahu převládají. Na tomto základě rozlišuje 7 typů lásky: lásku přátelskou, kde je přítomna pouze složka intimity; lásku zaslepenou, která je založena na silné vášni, ale chybí jí intimita a závazek; prázdná láska obsahuje pouze závazek; romantická láska je kombinací intimity a vášně, ale (zatím) není dostatek potřebného závazku; pošetilá láska je typ vztahu, ve které je závazek vytvořen na základě vášně, ale chybí zde intimita; partnerská láska má jen intimitu a závazek a osudová (úplná) láska má všechny tři komponenty v rovnováze. Je to ideální typ lásky, po které touží většina lidí, avšak Sternberg (1988) uvádí, že není snadné tento typ vztahu udržet.

Se zajímavou teorií, která nám může trochu připomínat Sternbergovu typologii, přišel kdysi také Lee (1976). Ten prostřednictvím multidimenzionálního přístupu objevil 6 stylů lásky – 3 základní a 3, které vznikají kombinací těch základních. Mezi základní řadí: Eros, Ludus a Storge. Eros je vášnivá, fyzická a emocionální láska prahnoucí po uspokojení, která je mimo jiné typická svou výlučností. Pro ty, jež milují Erosem, je manželství prodlouženými líbánkami, jsou to beznadějní romantici a svého partnera často pojmají značně idealizovaně. Výhodou takové lásky však je, že hluboké emoce a pocity lásky partnerů je k sobě silně vážou a oni se jimi vzájemně v lásce utvrzují, vidí v sobě navzájem ideální doplněk a v jejich lásce životní smysl. Ludus znamená v latině „hra“, a proto i lidé mající tento typ lásky očekávají od partnerství zábavu, mnoho aktivit a provokaci. Významnou roli hraje také sex, a proto mají někdy tyto lidé více sexuálních vztahů najednou. Storge je láska, která vzniká z přátelství, vyvíjí se pomalu a je založená na podobných zájmech a závazku. Důraz je kladen na loajalitu, zodpovědnost, práva a povinnosti. Třemi sekundárními typy, které vznikají kombinací předchozích, jsou: Mania, Agape a Pragma. Mania (mix Ludusu a Erosu) obsahuje touhu milovat a být milován zcela výlučně, někdy až obsesivním a manickým způsobem. Je pro ni typické majetnictví a žárlivost. Agape (mix Storge a Erosu) je nejčistší formou lásky, je altruistická, založená na nezničitelném závazku a bezpodmínečné, nesobecké, obětující lásce. Partneři milující láskou Agape mají pocit, že jejich partneři jsou požehnáním a musí (a chtějí) se o ně starat. Mají větší potěšení z dávání než přijímání a raději zůstávají věrni svým partnerům, než aby jim způsobili bolest, přestože sami nežárlí a nejsou majetníci. Posledním typem je Pragma (mix Storge a Ludusu). Je to nejpraktičtější forma lásky. Milující Pragmou jsou praktičtí a realističtí. Partneři si vybírají podle toho, jestli mají vhodné vlastnosti a jsou pro ně přínosem. Důraz je kladen na příjem, péči o děti nebo domácí práce.

Hendrick & Hendrick (1986) se pokusili identifikovat, pro koho jsou tyto druhy lásky typické. Zjistili, že muži jsou častěji ludičtí a ženy zase storgické, erosické, pragmatické a manické. Věk neměl na tyto druhy lásky vliv.

Sharma & Ahuja (2014) zase zkoumali, jak spokojení jsou lidé, kteří milují různými typy lásky. Ukázalo se, že nejspokojenější jsou lidé milující Erosem a Agape. Na druhém místě by se umístila láska Storge a Mania. Nejméně spokojení byli lidé milující Pragmou.

3. Partnerství

V ideálním případě nepochybně z lásky vzniká partnerství. Základní znaky partnerství jsou dle Sternberga (1988):

1. sdílení přítomnosti - potřeba častého kontaktu, vzájemné tělesné i duševní blízkosti;
2. potřeba otevřenosti - přání dál se poznat a zároveň poznat partnera, přání, aby byl partner stejně otevřený, potřeba poznání jejich vztahu, vzájemných citů;
3. vzájemná důvěra a respekt;
4. výlučnost - intimita je záležitostí pouze tohoto páru;
5. sdílení budoucnosti, potřeba společných cílů.

Vágnerová (2007) popisuje, že každý jedinec musí projít jistým procesem na cestě k partnerství. V první fázi mohou být jeho vztahy nestabilní, jedinec poznává sebe, své reakce a reakce druhých v kontextu milostného vztahu. Později se pro něj právě stabilita a trvalost stávají důležitými prvky vztahu. V této době se také začíná emancipovat od své původní rodiny a hledá takový vztah, který mu poskytne nové rodinné zázemí. Dále popisuje, že na pojetí partnerského vztahu má vliv: individuální zkušenost (z dětství a z prvních lásek) a vývojová úroveň člověka a jeho aktuální potřeby.

Konkrétní vztah má pak podle Vágnerové (2007) také své fáze. Nejprve přichází období romantické lásky, kdy jedinec idealizuje svého partnera i vztah jako takový. Očekává jeho dlouhé trvání a výlučnost. Jelikož je ale přirozené, že mají partneři rozdílná očekávání a potřeby, zažívá mnoho jedinců zklamání a objevují se první neshody a hádky. Přispívá k tomu i skutečnost, že se zatím partneři příliš neznají a nemají mnoho společných zážitků. Toto období je tedy na rozpad vztahu velmi náchylné. Pokud však pár projde touto fází napětí a deziluze, může se stát stabilnějším. V tomto období totiž vzrůstá intimita vztahu, která zajišťuje jeho stabilitu. Ideálním stavem je potom tolerantní vztah, ve kterém partneři respektují své odlišné vlastnosti, postoje a projevy a zároveň si nechávají určitý prostor, který respektují. Ve fázi, kdy si partneři přiznávají individuální práva a akceptují oboustranné povinnosti, má vztah dobrý základ pro manželství. Takový vztah Vágnerová shrnuje do důležitých bodů: realistické hodnocení partnera (schopnost posuzovat jej racionálně, nejen emotivně a akceptovat i jeho nedostatky), realistické hodnocení partnerského vztahu i své vlastní role v tomto vztahu (důvěra a otevřenost, schopnost komunikovat bez zbytečných emocí), prohloubení intimity (uchování výlučnosti vztahu), realistická hodnocení možností tohoto vztahu (důraz na sdílení života, na vzájemnou solidaritu a respekt).

4. Manželství vs. nesezdané páry

4.1. Manželství

Manželství je jedna z nejstarších sociálních institucí v dějinách lidstva. Ideál monogamního trvalého manželství se rozvinul na základě židovsko-křesťanské tradice (Vágnerová 2007). Je to sociálně nebo rituálně vytvořená unie nebo zákonná dohoda mezi manžely, která upravuje práva mezi nimi, mezi nimi a jejich dětmi a mezi nimi a jejich příbuznými. Formy manželství se liší v různých společnostech a kulturách, protože normy nebo kulturně definovaná pravidla chování jsou konstruovaná členy společností. Lidé se obvykle berou z nějakého důvodu, např.: právního, sociálního, emocionálního, ekonomického, spirituálního či náboženského. Typ, funkce a charakteristika manželství se může lišit v rámci kultur, ale také se může měnit v čase. Obvykle máme dva typy manželství: civilní a náboženské. Manželství také může být dohodnuto rodiči nebo jinými zástupci rodiny nebo může být založené na svobodném rozhodnutí a lásce (Kaur & Bhargava, 2016).

Přestože se manželství postupem času proměnilo, ztratilo svůj původní společenský význam a i některé kdysi důležité funkce, má stále ve společnosti svou hodnotu. Má například funkci potvrzení kvality vztahu a jeho výlučnosti. Přináší práva a povinnosti, z nichž je část dána zákonem (Vágnerová, 2007). Právní definice manželství v § 655 odstavce 1 zákona č. 89/2012 Sb. zní: „Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“

V některých jiných kulturách a dříve i u nás bylo často manželství uzavíráno z jiných důvodů než dnes. Zatímco dříve mělo spíše praktické (ekonomické, statusové) výhody, dnes se obvykle lidé berou z lásky. Ta je bohužel ale daleko méně stabilní faktor a to může přispívat k zvýšené rozvodovosti v dnešní době. Kromě toho má dnes čím dál více lidí pocit, že manželství je smlouva, kterou je možné kdykoli vypovědět. K této perspektivě přispěla zřejmě mimo jiné náboženská sekularizace, díky níž již daleko více lidí nevidí manželský svazek jako něco, co Bůh spojil a je tedy v podstatě nerozlučitelné (Možný 2006).

Možný (2006) také ukazuje, že kromě nárůstu rozvodů však klesá i sňatečnost a vzrůstá průměrný věk vstupu do manželství. To lze podle něj vysvětlit změnou životního stylu mladých lidí, kteří spíše preferují osobní svobodu a individuální rozvoj a zároveň

nejsou ochotní se vázat a mají touhu po nezávislosti. Dnes je také daleko snazší žít spolu v nesezdaném soužití, společnost je této formě daleko otevřenější než dříve.

Navzdory poklesu sňatečnosti se již dlouhá léta ukazuje, že lidé v manželství jsou v životě spokojenější než ti svobodní (Hamplová 2006; Waite & Lehrer, 2003). Tento trend se projevuje o něco málo více u žen než u mužů (Glenn, 1975). Podle Hamplové (2006) se tento jev dá vysvětlit dvěma způsoby. Jednak pomocí teorie selekce, která říká, že do manželství vstupují lidé, kteří mají ke spokojenosti větší „dispozice“. Další možnost je, že manželství opravdu přináší jisté vlivy na spokojenost. To může být například lepší životní styl, který vznikne díky přítomnosti partnera v domácnosti; vyšší životní standard díky společnému hospodaření nebo emocionální podpora manžela.

Manželství také přináší mnoho výhod, které vyplývají z porovnání životních aspektů lidí žijících v manželství a těch rozvedených nebo nikdy nesezdaných. Lidé žijící v manželství mají lepší psychický a zdravotní stav a díky tomu se také dožívají vyššího věku. Také mají menší pravděpodobnost onemocnění dlouhodobými nemocemi a vykazují vyšší míry uzdravení z vážných chorob. Méně často onemocní psychickými nemocemi a také je méně pravděpodobné, že předčasně zemřou z různých důvodů – hlavně z důvodu nehod vyplývajících z neopatrného chování (znatelné rozdíly zejména u mužů) (Waite & Lehrer, 2003).

Lidé v manželství mají větší majetek a také se ukazuje, že manželé (muži) vykazují daleko větší výdělky než muži nesezdaní (Waite & Lehrer, 2003). Zde je však nasnadě polemika, zda nemají muži s vyššími výdělky vyšší šanci na sňatek.

Také děti vychované vlastními sezdanými rodiči si vedou lépe než ty, které byly vychovávány v jiných rodinných formách. Dokonce mívají i nižší pravděpodobnost, že zemřou ve věku nemluvněte a jsou zdravější během dětství ale i v dospělosti. Mají také nižší pravděpodobnost, že nedokončí střední školu atd. (McLanahan & Sandefur, 1994).

Vágnerová (2007) vidí další výhody, které manželství oproti partnerství má. Jednak podle ní manželství lépe uspokojuje potřebu citové jistoty, protože je úředně potvrzeno. Sounáležitost je potvrzována i společným příjmením a bydlištěm. Jeho ukončení je možné pouze prostřednictvím rozvodu, což je natolik zásadní krok, že k němu běžné konflikty obvykle nevedou. Uvádí také, že manželství je oficiálním potvrzením, že člověk není osamělý.

Další výhodou je splnění sociální normy a zapojení do určité sociální struktury. Jedinec se dostává do nové pozice, kdy může být hodnocen i na základě kvality svého

partnera. Nezřídka se stává, že jedinec prožívá úspěšnost nebo selhání svého partnera jako své vlastní (postoj zástupné seberealizace je typický spíše pro ženy).

Poslední zmíněná je společná budoucnost a společný cíl (například děti). Představa kontinuity vztahu a hodnoty přesahující fyzickou existenci manželů je v manželství důležitá. Uzavření manželství také představuje základ rodu, který ponese tradici.

Otázkou tedy zůstává, proč stoupá rozvodovost, když se zdá, že manželství přináší jedinci spoustu výhod. Na tu nám přináší odpověď výzkum Chapmana a Guvena (2016), ve kterém bylo zjištěno, že lidé žijící v konfliktním a nespokojeném manželství jsou daleko méně šťastní než ti, kteří v manželském svazku nežijí.

4.2. Nesezdané páry a nesezdaná soužití

Nesezdaná soužití byla dříve výhradně okrajovým fenoménem určitých sociálních skupin. Později začala být společensky akceptována zejména jako fáze před uzavřením manželství. V dnešní době je však čím dál běžnější, že partneři manželství uzavřít neplánují, přesto kohabituji a někdy i vychovávají společné děti. Nesezdané soužití je tedy tolerováno jako alternativa manželství a zdá se, že se čím dál tím více manželství přibližuje. K tomuto modelu se v dnešní době nejvíce přibližují skandinávské země, kde jsou nesezdaná soužití nejrozšířenější (Kiernan, 2004). I u nás se ale rozšiřuje trend nesezdaných soužití (Černá, 2005).

Rozdíl mezi manželstvím a nesezdaným soužitím je zejména v míře plodnosti, která je nižší v případě nesezdaného soužití. To zajišťuje partnerům také větší míru svobody, ale menší míru sociální jistoty (Maříková a Vohlídalová, 2012).

Zatímco v zahraničí nesezdané soužití častěji volí lidé s egalitárními genderovými postoji, jsou to častěji vysokoškolsky vzdělaní lidé s vyrovnanějšími příjmy a někdy také nižší finanční solidaritou mezi partnery, u nás se tyto charakteristiky nesezdaných párů nepotvrdily, ale je častější, že je v těchto párech živitelem žena, což jde proti tradičnímu pojetí rozdělení genderových rolí (Hamplová, 2002).

Pro nesezdaná soužití je také typické, že mají nižší stabilitu. Tento fenomén bývá vysvětlován tím, že k manželství patří jisté právní a sociální instituce, které jej podporují, a navíc k nesezdaným soužitím se nepojí tolik sociálních norem, o kterých musí nesezdaní partneři často vyjednávat (Maříková a Vohlídalová, 2012).

Co se týče pozitivních účinků partnerství, bylo dokázáno, že nesezdané partnerství se pohybuje někde mezi manželstvím a žitím single (McLanahan & Sandefur, 1994). Vysvětlení, proč nesezdané soužití nemá tak pozitivní dopady na psychiku a zdraví, nabízí Brown (2000), která se domnívá, že je to způsobené právě nižší stabilitou nesezdaných partnerství. Ta může partnery vědomě či podvědomě stresovat. Nesezdané páry totiž reflektují reálnou situaci a uvádí až o 25 % nižší pocit stability než manželské páry. Protože v dnešní době obvykle většina párů žije nějakou dobu v partnerství nebo nesezdaném soužití, než uzavře manželství, je potřeba upozornit, že mluvíme zejména o nesezdaných párech, které jsou spolu již delší dobu a manželství v nejbližší době naplánují. Nicméně vzhledem k tomu, na kolik se v dnešní době šíří trend nesezdaných soužití, odhaduji, že budou svými dopady na život jedinců stále více blížit manželství, což potvrzuje i výzkum Maříkové a Vohlídalové (2012), který nám ukazuje, že nesezdaná soužití jsou daleko náchylnější k rozchodu v prvních letech vztahu, ale v případě dlouhodobých vztahů jsou daleko podobnější manželství.

Ráda bych upozornila na to, že v některých částech textu, kde budu mluvit o „partnerském vztahu“, zároveň mluvím i o manželských párech, protože nepovažuji za vylučující se, že spolu mají partnerský vztah.

5. Partnerská spokojenost a stabilita

Dainton & Stafford (1994) definují partnerskou spokojenost jako postoj individua ke svému partnerovi a jejich partnerskému vztahu vnímaný obvykle z hlediska kvality vztahu. Dle některých autorů (např. Kratochvíl, 2009) je partnerská spokojenost založena na „principu vyváženosti výměny“. To znamená, že partneři jsou ve vztahu spokojeni ve chvíli, kdy mají pocit, že partnerská výměna je vyrovnaná. Výměnou se rozumí porovnání toho, co nabízím a co může nabídnout partner.

Vágnerová (2007) však ukazuje, že vnímání může být rozdílné na základě pohlaví. Dokonce je přesvědčena, že názor muže na manželství bývá jiný než názor ženy. Muži jsou podle ní obvykle spokojeni, což vyplývá i z výzkumu Trudela (2002), nepocítují totiž nutnost vyjadřovat své pocity a lásku, nepotřebují o věcech diskutovat nebo něco měnit, často se také nepodílí na povinnostech, pokud je partnerka nenuť. Partnerčina nespokojenost je překvapuje, žádné problémy totiž sami nevnímají. Vztah k ženě je spíše proječován skrze činnosti, které považují za užitečné (výdělek, budování něčeho potřebného). Stejně tak fakt, že žena je častěji nespokojená, byl potvrzen empiricky (Trudel, 2002). Dle Vágnerové (2007) totiž nedostává potřebné potvrzování citového vztahu manžela, pocítuje nepochopení a nedostatečnou podporu. Nespokojenost pocítuje dříve a intenzivněji než manžel a chce o ní mluvit a hledat řešení. Její snahy o rozhovor o problémech však nemají úspěch a to vede k ochlazení jejího vztahu k partnerovi. Ten tyto signály nevnímá a až když se rozvinou ve větší konflikt, je překvapen partnerčinou nespokojeností, ke které má pocit, že partnerka nemá důvod. Bohužel ženy často nejsou schopné vyjádřit požadavky tak, aby je muži pochopili ve stejném smyslu.

Z výzkumu Trudela (2002) máme dokonce k dispozici číselné vyjádření některých těchto trendů. Například na otázku, zda někdy litovali sňatku se svým partnerem, odpovědělo 63.2 % mužů, že nikdy, ale žen pouze 28.8 %. Rozvod nikdy nezvažovalo 68.3 % mužů, ale pouze 45 % žen. I v dalších otázkách na spokojenost ve vztahu muži vykazovali vyšší spokojenost včetně přímé otázky zjišťující, jak moc jsou partneři ve vztahu spokojeni. Také se ukázalo, že muži jsou ochotnější udělat více pro udržení jejich vztahu. Odpověď „Udělal bych téměř cokoli pro úspěšný vztah“ zvolilo 42.8 % mužů, ale pouze 25.4 % žen.

Se zajímavou prognózou přichází Vágnerová (2007), když dodává, že spokojenost mladých lidí v manželství postupně klesá. Vysvětluje to zejména tím, že přináší partnerům méně výhod. Není totiž už takovou kvalitativní změnou v životě páru jako dříve. Také první

sex už není výhradně vázán na uzavření sňatku. Zároveň setrvání ve svobodném stavu už není sociálním stigmatem, a proto může být často pro mladé lidi svobodný život přitažlivější.

Faktorů, které ovlivňují partnerskou spokojenost, je mnoho, a proto považují za užitečné je rozdělit do několika kategorií. Využijí kategorizaci Larsona a Holmana (1994), kteří rozdělují faktory na 1. okolí (zázemí), kontextuální faktory – rodina, ze které pochází a sociokulturní faktory 2. individuální vlastnosti a chování 3. partnerské interakce.

Jelikož největším prediktorem manželské stability je partnerská spokojenost (Lenthall, 1977; McKenzie, 2003; Weston at al., 2003;) budu manželskou spokojenost a stabilitu popisovat současně.

5.1 Pozadí a kontextuální faktory

5.1.1 Původní rodina

Mnoho výzkumů se zaměřilo na souvislost spokojenosti vztahu rodičů se spokojeností vztahu partnerů. Obvykle je vztah potvrzen a to v tom směru, že čím více je spokojený vztah rodičů, tím větší spokojenost vykazují partneři (jejich děti) (Kaslow & Robison, 1996; Webster at al., 1995). Tento vztah se realizuje i v opačném směru – pokud partneři zažili rozvod rodičů, je daleko pravděpodobnější, že se sami rozvedou (Ciu at al., 2011; Warshak, 1996). Dle jmenovaných výzkumů můžeme hledat příčiny v: nízkém závazku k manželství; tendenci brát se v nízkém věku – jako útěk od nepříznivé situace v původní rodině (např. ekonomická situace s matkou samoživitelkou); více pozitivním postoji k rozvodu, což je postoj, který vyplývá ze zkušenosti s tímto řešením u rodičů.

Větší vliv než samotný rozvod rodičů mohou mít procesy a interakce v původní rodině. Lidé, kteří byli v původní rodině svědkem častých hádek a dalších negativních projevů mezi rodiči (ale i mezi rodiči a dětmi), vykazují ve svých vztazích nižší spokojenost. Stejně tak psychicky nemocní rodiče měli na budoucí vztah svých dětí negativní vliv. Na druhou stranu vysoká míra expresivity v původní rodině a přetrvávající dobré vztahy s původní rodinou i po uzavření manželství naopak přispívá ke spokojenosti ve vztahu (Larson & Holman, 1994).

5.1.2 Sociokulturní faktory

Nejsilnější pozorovaný vliv na spokojenost a také stabilitu manželství je věk vstupu do manželství. Pokud vstupovali do manželství lidé v abnormálně nízkém věku, vedlo to

k větší nespokojenosti a větší pravděpodobnosti rozvodu (Kaslow & Robison, 1996; Larson & Holman, 1994; Šťastná, 2006).

Co se týče vzdělání, výsledky nejsou úplně jednoznačné. Yucel (2016) dochází k zjištění, že vzdělání má na manželství stabilizační efekt. Vystudování vysoké školy snižuje pravděpodobnost rozvodu (kontrolováno ostatními charakteristikami, které jsou korelovány se školními rozhodnutími např. kognitivní schopnosti).

Tento efekt je zřejmě patrný až v poslední době. Přibližně od 80. let (alespoň v Americe) totiž začala prudce narůstat rozvodovost méně vzdělaných, a naopak klesat u výše vzdělaných (Kim, 2012). Nižší míru rozvodovosti u vzdělanějších lidí vysvětluje Kim (2012) tím, že vzdělání indikuje socioekonomický status, protože zároveň koreluje s příjmem, zaměstnáním, životním stylem a schopnostmi a to znamená, že výše vzdělání žijí ve větší finanční stabilitě a žádoucím životním stylem.

Dalším důležitým faktorem je zkušenost s předchozími rozvody. Míra rozvodovosti je u druhých manželství vyšší než u prvních. Tato skutečnost je vysvětlována jednak osobnostními charakteristikami lidí, kteří do opakovaných manželství vstupují a jednak dynamikou znovu složených rodin (přítomností nevlastních dětí). Obdobné závěry lze učinit i pro nesezdaná soužití (Hetherington & Kelly, 2003).

Vliv má také ekonomický status partnerů. Kaslow & Robison (1996) dochází k zjištění, že čím nižší má pár ekonomický status, tím méně budou spokojeni ve svém partnerství.

Rozporuplnou a také nestabilní proměnnou je přítomnost dětí. Je totiž závislá na věku, počtu dětí a skutečnosti, zda jsou oba rodiče biologičtí. Přítomnost dětí v předškolním věku zvyšuje pravděpodobnost nespokojeného partnerství a také rozvodu nebo rozchodu (Kaslow & Robison; 1996). Doss at al. (2009) dokonce došel k závěru, že po narození prvního dítěte dochází k poklesu partnerské spokojenosti, jejíž nižší míra poté dlouhodobě přetrvává. Na druhou stranu, například Vohlídalová & Maříková, 2011) ve svém výzkumu ukazují, že děti jsou naopak stabilizační prvek jak v manželství, tak v nesezdaných soužití. Zdůvodňují to tím, že v důsledku specializace rolí po narození dětí jsou na sobě partneři více závislí, což brání jejich rozchodu nebo rozvodu. Je však nasnadě zdůraznit, že to nevypovídá o jejich skutečné spokojenosti v partnerství.

Zejména stabilitu ale také spokojenost s manželstvím velmi ovlivňuje religiozita. Věřící páry bývají daleko spokojenější, v čemž hraje roli hned několik faktorů. Například Bohem posvěcené manželství je obvykle považováno jako sňatek na celý život, a tak věřící partneři méně často zvažují rozvod jako možnost. V té chvíli je pro ně jedinou schůdnou

cestou spory nebo nesoulad v partnerství vyřešit, což naopak některé nevěřící páry automaticky řeší rozvodem či myšlenkami na něj. Dalším faktorem může být skutečnost, že velká část věřících vykonává aktivity spojené s vírou (modlení, docházení na mše) společně s partnerem, čímž zvyšují čas strávený společně, což je jedna z věcí, které podporují partnerskou spokojenost (viz níže). Důležitá je však také náboženská homogamie, jelikož rozdílné náboženství má na partnerství opačný efekt (Waite & Lehrer, 2003).

5.1.3 Aktuální kontext

Na spokojenost a stabilitu manželství má také velký vliv, zda je podporováno okolím. Pokud rodiče nebo jiní příbuzní či blízcí přátelé nevyjadřují s manželstvím souhlas či přímo jeho existenci nepodporují, je velká pravděpodobnost, že toto manželství nebude šťastné a také nebude mít dlouhého trvání (Kaur & Bhargava, 2016).

Na druhou stranu, pokud rodiče vytvářejí na vztah přílišný tlak, či jsou v něm příliš angažovaní, může to ve vztahu podporovat spíše nespokojenost. Poslední zmiňovaný vliv se také týká aktuální politické a ekonomické situace ve společnosti, která může zvyšovat či snižovat míru rozpadajících se manželství. V tomto kontextu je ale opět nutné vzít v úvahu, že pokud politická či ekonomická situace ve společnosti způsobuje snížení míry rozpadajících se manželství, může to být spíše důsledek výhodnosti manželství, ale nevypovídá to příliš mnoho o tom, jak jsou tyto manželství spokojená.

5.2. Individuální vlastnosti a chování

Co se týče individuálních vlastností, velmi často je v tomto kontextu zkoumána souvislost partnerské spokojenosti s mentálním zdravím. Výsledky ukazují, že psychicky nemocní lidé vykazují ve vztahu nižší spokojenost, stejně tak jejich partneři. S nižší spokojeností je spojena deprese jednoho z partnerů, impulzivita (Kaslow & Robison, 1996).

Nejen psychické ale i fyzické zdraví se podílí na partnerské spokojenosti. Kaslow & Robison (1996) popisují, že chabé zdraví svým dílem přispívá nižší spokojenosti.

Naopak pozitivní vliv má sociabilita (extroverze) (Larson & Holman, 1994). S tím souhlasí i výsledky Ojo (2017) a přidává, že pozitivní vliv má přívětivost a naopak negativní má svědomitost.

Dle Kim at al. (1989) přispívají ke stabilitě partnerství: inteligence, schopnost pociťovat vinu, dominance, silné ego, sebekontrola, důvěřivost, entuziasmus, tolerance a upřímnost.

5.3. Partnerské interakce

Jelikož se moje práce bude zabývat hodnotovými postoji k partnerství, budu se této oblasti partnerských interakcí věnovat nejvíce.

Fennell (1987) definoval dimenze, které reportují ve svém vztahu spokojená manželství. Jsou to: životní závazek k manželství, respekt k partnerovi jako k nejlepšímu příteli; loajalita vůči partnerovi a očekávání vzájemnosti; silné, sdílené morální hodnoty; závazek k sexuální věrnosti; touha být dobrým rodičem; víra v Boha a spirituální závazek a přátelský vztah včetně trávení společného času.

Aktuálnější výzkum provedl Mckenzie (2003). Jednalo se o kvalitativní rozhovory s páry, které žily v úspěšných manželstvích. Z těch nejdůležitějších a nejčastějších výroků, které o sobě spokojené páry uvedly, představuje: jednáme spolu jako s rovnými, máme se rádi, jednáme jako dospělí, jsme přátelé, jsme šťastlivci, používáme humor, jsme si silně zavázáni a komunikujeme spolu.

K podobným výsledkům došli Hammerschmidt & Kaslow (1995), kteří ve své studii zpovídali spokojené manžely, kteří spolu žili 25-46 let. Nejdůležitější faktory se ukázaly být: vzájemná důvěra (včetně věrnosti, integrity a pocitu jistoty), dobré schopnosti řešit problémy, permanentní závazek v manželství, otevřená a upřímná komunikace, užívání si společného času, společná zábava, společný smysl pro humor, prostor pro individuální aktivity, společný hodnotový systém, zájmy a aktivity, vzájemný respekt a obdiv, ochota dávat a brát, hluboká a trvalá láska, obohacená o přátelství a intimitu, udržení vzájemné přitažlivosti, touhy a zájmu.

Výzkum Kaslowa & Robisona (1996) jednotlivé dimenze vysvětluje podrobněji. V jejich výzkumu rozdělili páry na spokojené, středně spokojené a nespokojené. Spokojení partneři jsou podle nich schopni řešit problémy i ve stresujících situacích, jsou méně impulzivní a více kooperativní, podporující a hledají flexibilní cesty, jak řešit problémy. Partneři jsou méně izolovaní jeden od druhého, nicméně mají schopnost vytvořit mezi sebou prostor umožňující řešení problému. Jsou méně ovlivněni náladou druhého, jsou schopni si vytvořit vlastní pocity a stavy nálad (odlišné od partnerových). Skupina, která označila svůj vztah jako středně spokojený, vykazovala lepší schopnosti zvládat problémy než skupina, která označila vztah jako nespokojený, nicméně ukazovala větší rigiditu a potřebu kontroly než skupina spokojených párů a bylo pro ně obtížné vytvořit si prostor k promyšlení a řešení problému.

Spokojené páry mají také více efektivní komunikační strategie. Partneři reportovali, že jsou v komunikaci s partnerem upřímní a neočekávají, že druhý čte myšlenky ohledně

toho, co by chtěli nebo cítí. Naopak často vyjadřovali, co chtějí a potřebují. Na druhé straně nespokojené páry uváděly častěji neschopnost asertivního vyjádření svých potřeb. Tito partneři zase reportovali trpění negativních komentářů svého partnera ze strachu z partnerova vzteku a častější ponižování.

Spokojené páry měly větší tendenci považovat svého partnera za dobrého posluchače, zatímco zbylé dvě skupiny naopak uváděly nedostatek sdílení pocitů a časté „zazdívání“ nebo „terapii tichem“, když se vypořádávaly s problémem. Ke stejným výsledkům dochází i Gottman & Silver (2015).

Také se ukázalo, že spokojené páry jsou ochotnější požádat partnera o pomoc, podílet se na vedení a konzultovat spolu rozhodnutí. V případě nesnází byly ochotnější přijmout kompromis nebo kreativní řešení. Prioritou pro spokojené páry bylo „být spolu“ a mít pocit blízkosti. Užívají si jeden druhého jako přitele, často myslí na společné aktivity a užívají si společný čas. Zároveň však oceňují, že jejich partner má i své vlastní přátele.

Kaslow & Robison (1996) se ptali párů na jejich motivaci zůstat spolu. Reportované důvody jsou uvedené od nejčastěji uváděných po nejméně: víra, že manželství je na celý život; láska; pocit zodpovědnosti vůči partnerovi; potěšení ze společně vytvořeného životního stylu a přání tento zažitý způsob života neměnit; náboženské přesvědčení o svatosti manželství; pocit blízkosti vyplývající ze společných zážitků a zkušeností; ocenění blízkosti a příjemný pocit zvyku jeden na druhého a přetrvávající přitažlivost vůči partnerovi. Skupina spokojených párů častěji uváděla vnitřně motivované důvody jako lásku nebo hodnotu celoživotního manželského závazku. Nespokojené páry naopak uváděly externě motivované důvody jako zodpovědnost za partnera a náboženský závazek.

Jako „přísahy“, které přispívají k jejich spokojenosti, uvedli spokojení manželé: lásku; vzájemnou důvěru; vzájemný respekt; vzájemnou podporu; korespondující náboženskou víru; loajalitu a věrnost; vzájemné dávání a brání; podobnou životní filozofii; potěšení ze sdíleného humoru a zábavy; sdílené zájmy a sdílený zájem o jejich děti.

I psychoterapeuti Gottman & Silver (2015) ve své koncepci 7 principů spokojeného manželství představují několik technik, které by měly zaručit, aby bylo manželství spokojené. První z nich je pojmenovaná Mapy lásky a jde o to, že bychom o svém partnerovi měli vědět co nejvíce, včetně toho, co nebo koho má a nemá rád, jeho historii, jeho pocity, přání a touhy, životní cíle a podobně. V druhém principu jde o obdiv a sympatie. Partneři by si vždy měli sami sebe navzájem vážit a cítit k sobě respekt a obdiv, v praxi se zejména jedná o neustálé připomínání kladů partnera. Třetí princip je o vstřícnosti a neodvracení se. Jsou to zdánlivé maličkosti, které ve skutečnosti drží vztah

pohromadě a těmi jsou zejména pozitivní reakce, přijímání žádostí o pomoc nebo výzev k vyjádření lásky. V rámci čtvrtého principu radí Gottman & Silver (2015), aby se partneři nebáli přijímat vzájemný vliv. Naráží mimo jiné na tradiční postoje mužů, kteří si myslí, že pokud přijmou vliv své ženy a dají na její názor, sráží to jejich autoritu. O tom by ale podle Gottmana & Silvera (2015) vztah být neměl. Je velmi důležité, aby partneři přijali skutečnost, že na sebe mají navzájem vliv a že není nic špatného v rámci vzájemného respektu zvažovat rozhodnutí společně. Pátý a šestý princip je o řešení problémů. Gottman & Silver tvrdí, že ty řešitelné by se partneři měli snažit řešit (a nabízí několik technik – zejména v duchu kompromisu) a ne je zametat pod koberec. Na druhou stranu uznávají, že existují i problémy, které úplně snadno řešitelné nejsou. S těmi by se partneři měli smířit a nesnažit se druhého přetáhnout na svou stranu. Posledním principem je vytváření společného smyslu. Jde zejména o vzájemnou podporu ve snech a cílech a o společné rituály, z nichž minimálně některé by měly být společné a také vytvářet společné hodnoty a symboly.

Kratochvíl (2009) také nabízí několik doporučení, z nichž některá jsme si již řekli v rámci Gottmanovi teorie. Jednak je to samozřejmě otevřenost v komunikaci, zhoubné pro vztah je zamlčování toho, co nám na partnerovi vadí a na druhou stranu je vhodné partnerovi výtky vždy vyslyšet. Co se týče konfliktů, mělo by z partnerského vztahu úplně vymizet obviňování, kritizování, příkazování a zejména je důležité neřešit konfliktní situace v afektu, ale počkat až prvotní afekt přejde a rozebrat problém v klidu. Oba partneři by navíc měli být schopni uznat vlastní chybu. Pozitivní jsou samozřejmě zájem a pochvala. Dokonce díky pochvale mohou podpořit určité jimi chtěné jednání. Pokud například žena chce, aby ji muž častěji pomáhal s domácími pracemi, měla by pokaždé, když tak učiní, vyjádřit svůj dík a pochválit manžela, že se mu to povedlo (i když třeba ne). Podle Kratochvíla je tento postup velmi účinný. Nakonec by ve vztahu neměl chybět zájem o partnerovy nesnáze i radosti, což také znamená nechat ho vyjádřit své pocity, neskákat mu do řeči nebo nezlehčovat jeho problémy.

Spokojenost v partnerství je také velmi silně ovlivněna očekáváními, která ve vztahu máme. Pokud jsou tato očekávání nenáročná či nízká, pocít'ujeme větší spokojenost, než když máme na vztah vysoké nároky (Apt at al., 1996).

Naopak k rozvodu nebo rozchodu přispívá nejvíce konflikt. Mezi mírnější prediktory patří nesouhlas a kritika, mezi silnější pak fyzické týrání. Problémem je také

málo společně stráveného času a času stráveného vzájemnou komunikací, protože právě společný čas je zásadní v podpoře komunikace a vytváření silného pouta.

Také neshody ohledně rozdělení domácích prací mohou vyústit v nespokojenost v partnerství. Bylo dokázáno, že čím více domácích prací dělá žena oproti svému manželovi, tím více je nespokojená s dělením domácích prací a tím více je nespokojená obecně, což způsobuje častější myšlenky na rozvod. Stejný mechanismus funguje i mužů (Yucel, 2016).

6. Měření spokojenosti

Úspěšné manželství a partnerství bývá obvykle měřeno pomocí: stability, trvání, spokojenosti, přizpůsobení a závazku. Někdy jako celkový koncept, někdy jsou hodnoceny jednotlivé komponenty vztahu. (Givertz, Segrin & Hanzal, 2009).

Konkrétně partnerská spokojenost může být (a velmi často je) měřena subjektivním hodnocením, a přestože donedávna se používalo výhradně subjektivní hodnocení partnerské spokojenosti, v posledních několika desetiletích se objevují i snahy o systematické pozorování a empirické měření (např. Gottman, 1994). Je také možné využít nejrůznější škál a indexů. Využívá se přímých i nepřímých měřících nástrojů a každý má své výhody a svá úskalí. Pokud se ptáme přímou otázkou, je nutné brát v potaz, že na aktuální pocity respondentů působí nejrůznější vlivy, které jeho výpověď zkreslují (Robinson & Clore, 2002). Na druhou stranu vícedimenzionální metody jsou sestaveny z položek, které byly už předem navolené jako faktory, které vypovídají o partnerské spokojenosti. Právě tyto faktory se ale v této práci budu snažit odhalit.

Jelikož je ale spokojenost v partnerství subjektivní záležitostí, měli bychom k ní také tak přistupovat. Navíc Hamplová (2006) popisuje, že pokud zkoumáme spokojenost (s čímkoli), bývají výsledky zjištěné přímou otázkou a výsledky měřené složitými indexy podobné. Tyto metody tedy lze považovat za stejně spolehlivé.

Problém, který by nám však mohl částečně narušit spolehlivost výsledků, je fenomén sociální desirability. Např. Hendricková a Hendrick (1997) upozorňují na tento problém, kdy respondenti v souvislosti se spokojeností odpovídají sociálně žádoucí odpovědi. Zrovna partnerské vztahy jsou něco, v čem lidé často jednají tak, jak si myslí, že to schvaluje společnost. To podporují i myšlenky Ericha Fromma (2015), když říká, že lidé kladou v partnerských vztazích největší důraz na svou bezpečnost, kterou si zajišťují tak, že výběr svého partnera zakládají na obecných pravidlech většinové společnosti. Snaží se zapadat v myšlení, cítění i v jednání.

Jelikož partnerské vztahy jsou jednou z oblastí života, ve které se lidé chtějí prezentovat jako co nejspokojenější, můžeme očekávat, že jejich hodnocení vlastní spokojenosti může být částečně zkreslené.

7. Postoje k partnerství

V následujících kapitolách se budu věnovat jednotlivým postojům k partnerství. Vybrané postoje jsou z dotazníku, který původně zkoumal násilí na ženách a respondenti měli hodnotit jejich důležitost. S těmito postoji také budu pracovat v následující analýze. Podobné faktory se obvykle zkoumají v souvislosti s výzkumem různých oblastí partnerského vztahu. Např. Collins and Coltrane (1991) definoval postoje, které jsou dle veřejné ankety v partnerství nejdůležitější: věrnost (93%), porozumění/pochopení (86%), kvalitní sexuální život (75%), děti (59%), společný zájem (52%), sdílení domácích prací (43%), mít dostatek peněz (41%).

7.1. Tolerance

Tolerance v partnerství je poměrně populární téma. Přesto, že je dle mnoha internetových diskuzí či rozhlasových rozhovorů s dlouholetými páry hlavní ingrediencí spokojeného partnerství, v odborné literatuře se o ní nemluví příliš často a nebývá zahrnována do výzkumů partnerské spokojenosti.

Pokud nalezneme zmínky v odbornější literatuře, je tolerance zmíněna spíše opisem. Například Fromm (2015) mluví o tom, že pravá láska a pravé umění milovat je o tom, přijmout druhého i s jeho chybami a milovat ho navzdory jeho chybám. I Vágnerová (2007) mluví o důležitosti tolerance ve vztahu, když říká, že ideální, vyzrálý vztah stojí na tolerování druhého a respekt odlišných vlastností, projevů a postojů. Realistické hodnocení partnera podle ní znamená mimo jiné akceptovat jeho nedostatky.

Novák (2010) upřesňuje, že tolerance v partnerském vztahu může být nižší, pokud jsou partneři zdraví, bezdětní a materiálně nezávislí. Větší tolerance je potřeba, pokud je tomu naopak. Například pokud je nutné brát ohled i na děti. Z toho vyplývá, že u nezávislých partnerů je snazší se případně nesouhlasu rozejít. V případě, že již pár vstoupí do manželství, s čímž se vážou jisté právní povinnosti, začíná být tolerance vyšší a v případě, že jsou ve vztahu i děti, nutnost tolerovat druhého bývá ještě důležitější.

Jelikož tolerance jako taková nebývá ve výzkumech často řazena mezi položky, jež mají páry hodnotit, může být analýza v této práci obohacena.

7.2. Obět' v zájmu dětí

Přestože přítomnost dětí v partnerství zvyšuje jeho stabilitu, což je zřejmé jak v manželství, tak v nesezdaných soužití (Vohlídalová & Maříková, 2011; Wu, 1995), zkoumání spokojenosti v partnerství v souvislosti s dětmi přináší zcela jiné výsledky. Ve

výzkumech se opakovaně dochází k zjištění, že přítomnost dětí v partnerství snižuje partnerskou spokojenost (Demo a Cox, 2000; Doss at al., 2009; Waite a Lillard, 1991). Ať už byla zkoumaným vzorkem manželství či partnerství s dětmi nebo bez dětí, anebo partnerství před a po narození prvního dítěte, obvykle se ukázalo, že přítomnost dětí má negativní vliv. Naopak při zkoumání nespokojených párů bylo zjištěno, že nejčastějším faktorem, který lidé v nespokojených manželství uvádí jako to nejpozitivnější na jejich vztahu, byly právě děti. Nespokojené páry oproti těm spokojených dokonce odpovídaly daleko častěji na otázku, co je v těžkých časech drží pohromadě, že je to zodpovědnost k dětem (Waite & Lillard, 1991).

Z přechozích zjištění tedy lze soudit, že lidé zůstávají v nespokojených manželstvích právě kvůli dětem. Obětují se v jejich zájmu. Otázkou je, zda jim tímto přístupem spíše pomáhají nebo škodí. Některé studie totiž sice zaznamenali, že děti z rozpadlých rodin jsou na tom v mnoha ohledech hůře než ty, jejichž rodiče jsou stále spolu (Amato, 2000), nicméně jiné studie jsou spíše nakloněny teorii, že tyto negativní dopady má daleko více konfliktní prostředí (hádaající se rodiče), než samotný akt rozvodu (McLanahan & Bumpass, 1988).

Nás ale spíše zajímá, jakou má tento postoj (obětovat se v zájmu dětí) souvislost s partnerskou spokojeností. Stejně tak jako o předchozím postoji k partnerství i o oběti v zájmu dětí bylo napsáno spoustu populární literatury (např. Code, 2008). Nyní již nemám na mysli pouze oběť ve smyslu setrvání v nespokojeném partnerství, ale jakoukoli oběť, jež rodiče podstupují pro své děti. V moderní populární literatuře se dočteme mnoho o tom, že bychom neměli upřednostňovat blaho dětí nad své vlastní blaho ve všech případech (např. Lebowitz, 2017). Jak ale tento postoj ovlivňuje samotnou partnerskou spokojenost, se dozvíme v empirické části.

7.3. Opravdová láska

Dle (Hendrick at al., 1988) je láska největším prediktorem toho, zda bude partnerství pokračovat nebo ne. To reflektují i výzkumy, které se zaměřují na vnímání vztahu samotných partnerů. Např. z výzkumu Riehl-Emde at al. (2003) vyšlo, že jak spokojené, tak nespokojené páry, označovaly lásku jako nejdůležitější komponentu vztahu. Označovaly ji také nejčastěji jako důvod, proč spolu zůstávají. Láska se také ukázala jako nejsilnější prediktor spokojenosti v partnerství.

Pod pojmem láska si každý může představovat něco jiného. K upřesnění, co tedy lidé v podobných výzkumech hodnotí, použijí definici Riehl-Emda at al. (2003),

v ostatních výzkumech používali obdobnou definici. Lásky je podle nich tedy hluboké citové pouto, vzájemné pečování a atraktivita společně s důvěrou a blízkostí.

Zdá se, že láska má větší význam pro ženy. Dle Vágnerové (2007) je pro ženy důležitější být ujišťovány, že jsou milovány. Ženy podle ní také chtějí, aby jejich partner vycítil jejich potřeby a dával jim najevo své city. Stejně tak Hazan & Shaver (1987) došli k zjištění, že ženy daleko častěji popisovaly, že jsou zamilované a láska pro ně byla důležitější než pro muže.

7.4. Hospodaření s financemi

Nejvýznamnějším prediktorem pro společné hospodaření s penězi se zdá být vnímání stability vztahu a přítomnost dětí. Právě děti obvykle podporují finanční solidaritu mezi partnery, protože představují společné finance. Naopak od společného hospodaření odrazuje předchozí zkušenost s rozchodem (nesezdaného soužití) nebo rozvodem. Větší tendenci hospodařit odděleně mají také páry, kde jsou oba zaměstnaní a mají přibližně stejný příjem. Pokud pracuje pouze muž, partneři hospodaří společně častěji, naopak pokud pracuje pouze žena, hospodaření je stejné jako u párů, kde pracují oba dva (Treas, 1993).

Chaloupková (2006) však ukazuje, že minimálně pro Českou republiku platí, že ekonomické uspořádání partnerských dvojic ovlivňují spíše charakteristiky, které se týkají vztahu mezi partnery, než ekonomické charakteristiky. Sdílení příjmů totiž spíše ovlivňuje důvěra mezi partnery, vyšší pocity závazku a větší očekávání stability vztahu. Zkoumala tedy v této souvislosti i spokojenost s rodinným životem a došla k zjištění, že právě spokojenost má značnou souvislost s uspořádáním financí. Čím méně byli partneři spokojeni, tím spíše hospodařili odděleně. Domnívá se, že tento vztah může být oboustranný. Nízká spokojenost může způsobit tendenci hospodařit s financemi odděleně, ale zároveň oddělené hospodaření může snižovat spokojenost s partnerským vztahem.

V rámci hospodaření s financemi se však objevují značné rozdíly mezi nesezdanými páry a těmi manželskými. Nesezdané páry jsou totiž charakteristické nižší mírou finanční solidarity (Hamplová, 2002), méně často také hospodaří s penězi společně a také méně často vlastní společný majetek (Kenney, 2004).

7.5. Sexuální vztah

Oproti předchozím komponentám partnerského vztahu je sexuální vztah poměrně hojně zkoumané téma. Je tomu tak možná i proto, že spadá nejen pod sociologická zkoumání, ale i psychologická a biologická.

Sociobiologové a evoluční psychologové tvrdí, že důvod romantických vztahů je snaha o úspěšnou reprodukci – evoluční zdatnost předat své geny. Této zdatnosti dosahují muži a ženy rozdílně, jak ukazuje model rodičovských investicí (Kendrick, 1989). Muži maximalizují svou evoluční zdatnost tím, že oplodní co nejvíce žen je možné, zatímco ženy tím, že investují maximum do výchovy a péče o několik málo potomků, které mohou zplodit. Podle Kendricka (1989) to pro dnešní sexualitu znamená, že muži jsou sexuálně liberálnější, mají více lhostejný přístup k sexu a také větší počet sexuálních partnerek. Přestože toto tvrzení bylo v několika výzkumech vyvráceno (např. King at al., 1977), dochází k podobným výsledkům i Trudel (2002), v jehož výzkumu se s výrokem „Tajně toužím mít více partnerek/partnerů najednou“ ztotožnilo 40 % mužů, ale pouze 12.6 % žen. S tvrzením „Veškeré sexuální chování jakékoli formy mezi dvěma dospělými lidmi by mělo být považováno za normální“ kompletně souhlasilo 40.4 % mužů, ale pouze 27.9 % žen. Výrok „Morálka by neměla být zvažována v rámci sexuality“ kompletně odsouhlasilo 22,4 % mužů a 3.8 % žen. I další otázky, jež zkoumaly otevřenost v sexualitě, prokazovaly, že muži mají k sexualitě liberálnější postoj. Je pro ně důležitější střídání sexuálních poloh, otevřenost k různým sexuálním praktikám atd.

Trudel (2002) zároveň ukazuje, že muži mají daleko častěji pocit, že se nemilují se svou partnerkou dost často (50.7 % mužů oproti 23.2 % žen).

Rozdíly v reprodukčních strategiích mohou způsobovat rozdíly mezi pohlavími i v jiných aspektech intimních vztahů. Studie Kendricka (1989) například ukazují, že muži jsou ve vztazích hravější a ženy mají naopak praktičtější, na přátelství orientovaný přístup. Tím, že muži mají hravější postoj, mají větší sklon k milostným aférám, čímž naplňují evoluční záměr. Praktičtější přístup k lásce a sexu u žen by měl zase naplňovat jejich evoluční povinnosti, jelikož díky tomu spíše vezmou v úvahu jak genetickou, tak ekonomickou zdatnost potenciálních partnerů.

Tuto domněnku může potvrzovat i teorie sociálního učení (Bandura, 1977), dle které jsou muži a ženy oceňovány společností za chování, které je v souladu s jejich tradičními genderovými rolími. A obě pohlaví mohou být souzena, když se předepsaným rolím nepodvolují. Tím pádem jsou již od dětství vedeni k tomu, aby se muži vyjadřovali sexuálně aktivně a ženy spíše pasivně. I proto se muži budou pravděpodobně vyjadřovat tak, že je pro ně sexuální vztah důležitější. Je však potřeba vzít v úvahu, že tato teorie je ze 70. let 20. století a v dnešní době (alespoň v západním světě) sledujeme k projevům genderových rolí větší toleranci.

Podle evolučních biologů je i láska velmi úzce spjata se sexuálním vztahem. Mellen (1981) například tvrdí, že láska se mezi lidmi vytvořila jako spojující mechanismus. Má zajišťovat, aby partneři co nejvíce investovali do svých potomků a do sebe navzájem během dlouhé doby, kdy je potomek na rodičích závislý a kdy je v této době potřeba obou starajících se rodičů.

Možná proto je dokázaná silná souvislost sexuální spokojenosti s celkovou partnerskou spokojeností (Apt at al., 1996; Yucel, 2016). Zůstává však otázkou, jaký směrem tato souvislost jde. Je spokojenost s partnerstvím prediktorem pro spokojený sexuální vztah nebo jsou díky uspokojivému sexu partneři spokojeni ve svém vztahu? McCarthy (2003) například uvádí, že sexuální spokojenost přispívá 15-20ti % k manželské spokojenosti. Pozitivní funkce manželské sexuality jsou: sdílené potěšení; prostředek, jak zesílit a prohloubit intimitu a snížit tenzi a stres v životě a manželství. Naopak když sex ve vztahu nefunguje, je problematický nebo není vůbec, hraje to velkou roli (50-70 %) v ochuzení manželství o spokojenost a intimitu. Problémy se sexem jsou zejména v prvních třech letech manželství jednou z hlavních příčin rozvodu. Paradoxně hraje v manželství více negativní roli špatný sex než pozitivní roli dobrý sex. Silně negativní vliv má také manželství bez sexu.

Sexuální spokojenost hodnotí páry jako jednu z nejdůležitějších komponent manželské spokojenosti a funkčnosti (Trudel (2002). Stejně tak Morokoff and Gilliland (1993) dokládají, že sexuální spokojenost, vnímání partnerovo sexuální spokojenosti a frekvence sexuálního styku je pozitivně asociována s manželskou spokojeností.

Byla však dokázána i opačná tendence a to, že jedním z nejdůležitějších faktorů sexuální spokojenosti je partnerská spokojenost. Dokonce se ukázalo, že čím nižší byla manželská spokojenost, tím vyšší byla pravděpodobnost sexuální neaktivity a separace, což dokazuje vysokou propojenost mezi manželskou a sexuální spokojeností.

Je však poměrně spolehlivě dokázané, že mezi těmito dvěma proměnnými existuje silná souvislost. Například Veroff at al. (1995) dokazují, že v případě, že manželský pár zažíval sexuální nespokojenost již v prvním roce manželství, byla velká pravděpodobnost, že se do čtyř let rozvede.

Trudel (2002) reportuje, že 94.3 % respondentů souhlasilo s výrokem, že jsou spokojeni se svým sexuálním partnerem. 89.3 % souhlasilo s „Máme s partnerem dobrou sexuální komunikaci“. S výrokem „Sex mě příliš nezajímá“ souhlasilo jen o 5% více žen, takže mezi pohlavími není znatelný rozdíl. Ženy byly o něco sexuálně spokojenější, nicméně 71% respondentů uvedlo, že jejich sexuální vztah je výborný nebo alespoň dobrý.

U žen bývá často sexuální spokojenost v partnerství zprostředkována skrze jiné proměnné, například emocionální angažovaností k intimnímu partnerovi. Zároveň směr působí i naopak. Kvalitní sexuální život je totiž mimo jiné podmíněn dobrou komunikací – když žena vyjádří své potřeby a muž je vyslyší, přispívá to k uspokojení ženy nejen sexuálně ale i emocionálně (Apt at al., 1996). I Litzinger & Gordon (2005) a Trudel (2002) dokládají, že mezi komunikací ve vztahu a spokojeností se sexem je silná souvislost. Pokud je pár úspěšný v komunikaci, sexuální spokojenost už více nepřispívá k partnerské spokojenosti. Ale i naopak, pokud mají partneři problémy v komunikaci, ale jsou spokojení se sexem, budou zažívat daleko větší partnerskou spokojenost, než kdyby jejich sexuální vztah nebyl tak uspokojivý. Z toho je zřejmé, že spokojenost se sexem může částečně kompenzovat i tak důležitý faktor v partnerské spokojenosti jako je vzájemná komunikace.

Že je sexuální vztah důležitý dokládá i fakt, že sexuální dysfunkce výrazně přispívají k partnerské nespokojenosti (Litzinger & Gordon, 2005; Trudel, 2002).

McCarthy (2003) uvádí, že jeden z pěti manželských párů v Americe přiznává sex méně často než desetkrát za rok. Zajímavé je, že u nemanželských párů, které jsou spolu déle než dva roky, je poměr jeden ku třem. Navzdory kulturním mýtům a mediálním vtípům to není manželství, co zabíjí sexuální touhu. Je to spíše selhání přeměnit romantickou lásku a vášnivý sex v sex intimní a interaktivní. V té chvíli není sexualita úspěšně integrovaná do partnerského života a vztahu.

Christopher & Sprecher (2000) ukazují, že frekvence sexu v rámci partnerství výrazně souvisí s věkem. Průměrná frekvence sexu je 6.3krát za měsíc, průměr u párů mladších 24 let je 11.6krát za měsíc. Páry nad 75 let uváděly průměrně jeden sex za měsíc. Tento úpadek ve frekvenci souvisí s jak psychologickými, tak fyziologickými faktory. Úpadek z důvodu zvyku na jednoho partnera (pokud je), je zaznamenáván v rané fázi manželství. Nejvyšší frekvenci také vykazují manželské páry, které jsou mladé, anebo jsou sezdaní méně než tři roky. Ukazuje se, že s délkou manželství klesá sexuální frekvence.

I v rámci sexuální spokojenosti vidíme jistou souvislost s věkem. Přestože neklesá tak prudce jako frekvence sexu, ukázal se zejména u žen pokles spokojenosti přibližně okolo 40. roku. Christopher & Sprecher (2000) také ukazují, že jsou to především ženy, kdo časem vykazuje nižší zájem o sex.

Spokojenost s množstvím sexu, jeho variabilitou a dostatkem mazlení s partnerem se ukázalo mít souvislost se spokojeností s partnerstvím pouze u respondentů mladších 60-ti let (Trudel 2002). A zároveň čím starší byli respondenti, tím více souhlasili s výrokem,

že je sex nezajímá. Zatímco s tímto výrokem souhlasilo pouze 2.5 % lidí pod 30 let, mezi 30 a 40 lety už souhlasilo 4.9 %. Výsledky u skupiny 40 až 50 let byly pouze o necelé procento vyšší, ale u skupiny 50 až 60 se poměr zvýšil na 8.7 % a ve skupině nad 60 let s výrokem souhlasilo 26.6 % respondentů. Z toho usuzuji, že čím starší budou partneři, tím méně pro ně bude kvalitní sexuální vztah důležitý. Předpokládám, že u starších párů začínají být důležité jiné aspekty partnerství.

Z výzkumu Christophera & Sprechera (2000) také vyplývá, že manželské páry zažívají větší sexuální spokojenost než nezadaní. Nejvyšší sexuální spokojenost uváděly manželské páry, o něco málo menší potom nesezdané a kohabituující páry.

Manželská sexualita funguje nejlépe, když jsou pocity a potřeby obou lidí respektovány a akceptovány. Recept na spokojenou manželskou sexualitu je integrace intimity, potěšení a erotičnosti. Je také důležité získat pozitivní ale hlavně realistická očekávání ohledně funkcí a rolí manželské sexuality. I z párů, které mají spokojené manželství i sexuální vztah, méně než polovina zažívá rovnocenně touhu, vzrušení, orgasmus a uspokojení. To znamená, že ideální scénář nezažívají obvykle ani nejvíce spokojené páry Christopher & Sprecher (2000).

7.6. „Neprat špinavé prádlo jinde.“

Stejně jako u několika dřívějších postojů ani k tomuto zatím není příliš mnoho odborné literatury. Odrazit se nicméně můžeme od knihy „Blueprint for a Lasting Marriage“ manželské a rodinné terapeutky Lesli Doares, která tvrdí, že jsou to častěji ženy, kdo má potřebu mluvit s jinými o nedostacích svého manželství. Nejčastěji se svými blízkými kamarádkami. Uvádí, že pokud se dodržuje několik zásadních pravidel, nemusí „praní špinavého prádla“ u kamarádek vztahu nijak škodit. Za prvé je nutné držet na mysli, že rozebírání s přítelkyněmi odkrývá pouze ženskou perspektivu situace, což nestačí. A za druhé by ženy neměly ventilovat partnerské problémy jen za účelem, aby se jim dostalo potvrzení. Správně by měly ženy vstupovat do diskuze s přesvědčením, že jsou ochotné uznat vlastní chybu a pokusit se pochopit odkud se bere vztek, který hádku podpořil. Až poté si mohou vyslechnout zpětnou vazbu. Jinak by vynášení konfliktů v partnerství mohlo jen prohloubit tyto konflikty a uškodit mu.

7.7. Věrnost

70–80 % Američanů zcela nesouhlasí s tím, že ženatý muž či vdaná žena by měli mít sexuální styk s jiným člověkem než svým partnerem a většina zbylých vyjadřuje spíše nesouhlas (Smith, 1994). I Collins and Coltrane (1991) dochází k zjištění, že věrnost je pro partnery velmi důležitá. V anketě ji totiž jako důležitou označilo 93% respondentů. O něco aktuálnější výsledky přináší Gallup (2003), který dotazoval respondenty, zda jim připadá mimomanželský poměr morálně správný. 93 % lidí se v roce 2003 vyjádřilo, že je to morálně nepřijatelné. Zdá se, že věrnost je obecně vnímaná jako velmi důležitá. Přesto existuje velké procento lidí, kteří během svého manželství zažijí mimomanželský styk. Například z výzkumu Wiedermana (1997) se ukázalo, že 24.5 % mužů a 15 % žen zažilo někdy mimomanželský styk. Shodou okolností to přibližně odpovídá procentům lidí, kteří s mimomanželským stykem neoznačili ve Smithově výzkumu naprostý nesouhlas.

Dle Wiedermana (1997) platilo u mužů, že čím starší byli, tím spíše uvedli, že zažili mimomanželský sex (s výjimkou skupiny starší 70 let, kde hodnota dosahovala podobného procenta jako u skupiny 20-29). U žen bylo největší procento ve skupině 40-49 let. Když byly však dotázány ženy na mimomanželský sex v posledním roce, nejvíce jich bylo v nejmladší skupině 20-29. U mužů to byla skupina 30-39.

Co se týče postojů, z Gallupova (2003) výzkumu vyšlo, že mimomanželský sex byl přijatelný pro 6 %. Pokud však toto procento uvedeme rozdílně pro muže a pro ženy, ukazuje se, že muži jsou k mimomanželskému sexu tolerantnější (muži 9 %, ženy 3 %). Zajímavý výsledek také poskytuje rozdělení na věkové skupiny, kde největší toleranci k mimomanželskému sexu vykazuje nejstarší skupina respondentů (50+).

Je však potřeba upozornit, že ne všichni vnímají věrnost pouze jako absenci mimomanželského sexu. Dle Glasse a Wrighta (1992) je tento postoj typičtější pro muže, avšak ženy daleko častěji vnímají jako nevěru daleko širší škálu sexuálního nebo emocionálního propojení. V souladu s tím se ukázalo, že muži více ospravedlňují nevěru ze sexuálních důvodů (přitažlivost, touha) a ženy spíše z emocionálních důvodů (zamilovanost, pochopení).

Ve vztahu k partnerské spokojenosti však výzkumníci došli k zajímavým výsledkům. Navzdory možnému očekávání, nespokojenost ve vztahu, jak se zdá dle výzkumu, hraje pouze malou roli v rozhodnutí být nevěrný. Má pouze nepřímý vliv zprostředkovaný například přiřkládáním nižší důležitosti věrnosti. Dalšími výraznými faktory pro to být nevěrný jsou: příležitost a mít referenční skupinu, která podporuje nevěru.

Dle očekávání však existují studie podporující souvislost mezi manželskou nespokojeností a nevěrou, a to zejména u žen (např. Edwards & Booth, 1994).

Zajímavé odhalení vyšlo z výzkumu Lawson (1988), která zjistila, že s dobou trvání manželství se zvyšuje tolerance k nevěře.

7.8. Přiměřená „zdravá“ žárlivost na druhého

Žárlivost je dle Whita (1981) souhrn myšlenek, pocitů a jednání, po kterých následuje ohrožení sebevědomí a ohrožení existence nebo kvality vztahu. Tyto hrozby vyvolávají pocity nejistoty, strachu, frustrace, zlosti, smutku a viny, které jsou spojeny s žárlivostí. Přesto má žárlivost i své pozitivní funkce, protože určitá míra žárlivosti ukazuje, že nám na druhém záleží, nicméně intenzivní žárlivost bývá zpravidla pro vztah spíše škodlivé.

Nespokojenost v manželství může být podle Whita (1981) motivem i prediktorem žárlivost. Nespokojenost může vyústit v žárlivost, jelikož pro partnera může být přijatelnější mít poměr, když je nespokojený. Nespokojené páry spolu také tráví méně času a to umožňuje potkávat nové lidi a navštěvovat nová místa, což může vyvolat více podezření a žárlivost. Nespokojení partneři se také méně svěřují a vyjadřují si lásku, což jsou dva způsoby chování v páru, které obvykle zvyšují podezření a nejistotu. (Guerrero & Eloy, 1992).

Andersen at al. (1995) potvrzují spojení žárlivosti s nespokojeností ve vztahu, nicméně se domnívají, že je v tomto spojení nejdůležitější forma komunikace. Když si partneři povídají o svých pocitech, má to ve výsledku na vztah pozitivní dopad. Pokud ale zaujmou dotčený postoj a s protějškem o svých obavách nemluví, má to na vztah negativní dopad. Zde je ovšem potřeba zvážit, jakým směrem vztah působí. Je totiž možné, že spokojení partneři spolu více mluví, a proto je vyjádření žárlivosti nezasáhne. Když jsou ale partneři nespokojení, ani komunikace svých pocitů by nemusela mít pozitivní výsledek.

Žárlivost je nicméně vnímána muži a ženami poněkud rozdílně. Výzkum Sagarina & Guadagna (2004) totiž ukázal, že při jmenování situace (jakékoli, nejen v partnerských vztazích), ve které cítili žárlivost, muži a ženy odpovídali jinak. Ženy daleko častěji reportovaly, že žárlivost pociťovaly v situacích spojených s jejich partnerským vztahem. Muži spíše popisovali situace, kdy záviděli úspěch.

7.9. Respekt, podřízení se

Přestože dříve (za Římského práva) bylo podřízení se ze strany ženy dané dokonce zákonem (Weitzman, 1975) v dnešní době již tento fenomén přežívá maximálně v zajetých vzorcích tradičních rodin. Gottman & Silver (2015) dokonce radí, aby bylo od podřízení jakékoli strany upuštěno. Upozorňují také na to, že partneři by měli veškerá rozhodnutí, která ovlivňují oba dva, dělat společně a zdůrazňuje, že tradiční smýšlení o mužích jako o hlavách rodiny a o ženách jako o těch, které se mají podřít, není pro manželství přínosné. To potvrzuje i výzkum Mckenzie (2003), ve kterém spokojené páry označily, že pro jejich spokojenost je důležité, že spolu jednají jako s rovnými. Respekt je však částečně dvouznačný, jelikož je možné ho chápat ve smyslu podřízení, ale také ve smyslu obdivného respektu a úcty. Např. Gottman & Silver (2015) uvádějí, že partneři by měli navzájem přijímat vliv, a to samozřejmě i muži od žen. Jak již bylo řečeno dříve, respekt je jeden ze sedmi principů, které považují Gottman & Silver (2015) za klíčové pro spokojené manželství. V jejich podání se jedná zejména o pozitivní respekt ve významu obdivu k partnerovi a vzájemné úcty. Ke stejnému výsledku dochází i Hammerschmidt & Kaslow (1995), v jejichž výzkumu spokojené páry reportovaly vzájemný respekt a obdiv.

Lyness at al. (1972) zkoumali, jak rozdílně pociťují partneři respekt v nesezdaných vztazích, pokud spolu žijí nebo se spolu pouze scházejí. Respekt testovali pomocí otázek na: vzhlížení k druhému, respektování druhého a přemýšlení o druhém jen v dobrém. Zjistili, že ve vztazích, kde spolu partneři žili, pociťovali muži výrazně nižší respekt vůči své partnerce, zatímco pro ženy byl respekt na přibližně podobné úrovni. V této studii mimo jiné také zjistili, že pro kohabituující muže znamenal vztah alternativu k manželství, zatímco ženy předpokládaly, že tento vztah povede k manželství. Autoři hypotetizují o tom, že tlak žen v těchto vztazích, může způsobovat, že k nim muži pociťují nižší respekt a díky tomu vykazují nižší spokojenost s partnerstvím.

Respekt jako důležitou komponentu vztahu označily také spokojené páry z výzkumu Fennella (1987). Partneři popisovali respekt v partnerství jako úctu ke svému nejlepšímu příteli.

7.10. Nezávislost

Nezávislost bývá často diskutována ve spojitosti s vývojem mezilidských (a zejména partnerských) vztahů v moderní době. Giddens (2012) například uvádí, že v moderní době nastupuje trend „čistých vztahů“. Ty označuje jako chladné, racionální, s možností kdykoli je opustit a právě typické svou nezávazností a nezávislostí. Obzvláště

často je pak nezávislost spojována se vzrůstajícím poměrem nesezdaných soužití oproti uzavřeným sňatkům. Autoři, věnující se tomuto tématu, často docházejí k zjištění, že nesezdané soužití poskytuje partnerům právě vyšší míru nezávislosti. Např. Liefbroer (1991) nebo Možný (2006) popisují nesezdaná soužití jako ideální formu vztahu pro současnou generaci individualistů, kteří touží po co největší nezávislosti. Závazek, který představuje manželství, pro ně není atraktivní. Z nesezdaného soužití mohou naopak kdykoli vystoupit, nejsou svázáni žádnou „smlouvou“. Cítí se tak nezávislí. Tento efekt bývá ještě častěji diskutován u lidí s vyšším vzděláním, u kterých je potřeba nezávislosti vyšší, jelikož více než dříve (u žen) je možné se postarat sama o sebe a sňatek nepotřebují kvůli sebezajištění (Becker, 1996).

Souvislost nezávislosti v partnerství s jeho stabilitou a spokojeností je dvousečná. Na jednu stranu jsou autoři, kteří tvrdí, že jistá míra nezávislosti mezi partnery je velmi důležitá a klíčová pro spokojenost ve vztahu (Gottman & Silver, 2015; Hammerschmidt & Kaslow, 1995; Kaslow & Robison, 1996; Vágnerová, 2007), na druhou stranu je mnoho autorů, podle kterých je nezávislost pro vztah zhoubná (Giddens, 2012; Plzák, 2011).

Plzák (2011) například pohlíží na nezávislost z pohledu teorie o investicích. Ve vztahu podle něj zvažujeme své investice a zisky, které mohou být jak materiální, tak emocionální. Čím vyšší máme ve vztahu investice, tím jsme závislejší. Plzák však v této závislosti nevidí negativní konotace. Naopak podle něj posiluje stabilitu vztahu – pokud je oboustranná. Pokud je totiž nesymetrická, nezávislý partner určuje chování závislého partnera a manipuluje s ním.

I Giddens (2012) vidí v závislosti jisté pozitivní aspekty. Tvrdí totiž, že emancipace žen není pro partnerské vztahy příliš příznivá. Muži se totiž díky této situaci obávají ztráty svého dominantního postavení a moci v rodině.

Stejně tak z výzkumu Gottmana & Krokoffa (1989) vzešlo, že partneři, kteří souhlasili s výroky „jsme poměrně izolovaní a nezávislí“ a „snažíme se nestát si v cestě“, patřili do skupiny nejméně spokojených.

Dle Vágnerové (2007) je v nejideálnější formě vztahu určitá rovnováha v (ne)závislosti. Ideální je partnerství, kde je přítomný silný závazek a hluboká intimita, kde si však partneři zároveň dávají dostatek prostoru a tolerují vlastní individuality.

Stejný názor sdílí i Hammerschmidt & Kaslow (1995), kteří považují za důležité, když mají partneři prostor pro individuální aktivity. I Gottman & Silver (2015) přikládají velkou důležitost tomu, když partneři oceňují, že jejich partner tráví čas se svými vlastními přáteli.

Přestože Kaslow & Robison (1996) zdůrazňují, že pro spokojenost v partnerství je důležité, aby partneři nebyli izolovaní jeden od druhého, upozorňují, že je příznivá schopnost vytvořit mezi sebou prostor umožňující řešení problémů a zároveň zjistili, že páry jsou spokojenější, když se nenechají ovlivnit náladou druhého a jsou schopni si vytvořit vlastní pocity a stavy nálad.

7.11. Strach z opuštění

Uvědomění, že zůstat sám by bylo bývalo horší, je nejčastěji diskutováno v rámci výzkumů na domácí násilí na ženách (např. Henderson at al., 1997; Kratkoczka & Vybíral, 2017) a to v tom smyslu, že ženy zůstávají v partnerství, ve kterém jsou fyzicky nebo psychicky týrané i z toho důvodu, že se obávají, že by bylo horší, pokud by zůstaly samy. Jinak v odborné literatuře o tomto postoji nenalezneme příliš mnoho informací, a proto se více dozvíme z empirické části této práce.

7.12. Tradiční dělení rolí

Postoj, který je v dotazníku definovaný, přesně zní „držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost.“ Takto tradičně rozdělené role vznikly v době, kdy ženy po většině zůstávaly přes den doma, zatímco muži chodili do práce. Starost o domácnost tedy logicky připadla na jejich bedra. Přibližně v polovině dvacátého století se však i ženy přesunuly na velkou část svého dne do práce a zhruba od té doby se pomalu začíná diskutovat o tom, zda je toto rozdělení spravedlivé. Přestože ženy tráví v práci přibližně stejně času jako muži, domácí práce a péče o děti jsou stále vnímány jako jejich zodpovědnost. A je tomu tak i v praxi. Jak ukazuje Bierzová (2006), z většiny výzkumů zkoumajících tuto tematiku vychází, že ženy tráví domácími pracemi přibližně dvakrát tolik času co muži.

Opakem tradičního rozdělení je rozdělení egalitární, v jehož rámci jsou role rozdělené víceméně nezávisle na genderu. Bierzová (2006) ukazuje, že čím egalitárnější názory muži mají, tím více jsou zapojeni do domácích prací. Z výzkumů ale vychází, že muži mají spíše naopak daleko více tradiční postoje (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Zároveň pro obě pohlaví platí, že přestože čím dál více tíhnou k názoru, že muži i ženy by se měli podílet na péči o domácnost a děti společně a že oba partneři by měli přispívat do rodinného rozpočtu, přiklánějí se k modelu, kde je hlavním živitelem muž a žena má hlavní zodpovědnost za chod domácnosti.

Co se týče diferenciacie postojů na základě dalších demografických proměnných, dle předpokladu se ukázalo, že méně tradiční postoje mají mladší lidé a také ženy s vyšším vzděláním (Chaloupková & Šalamounová, 2004).

Ve spojitosti s partnerskou spokojeností se výzkumníci zaměřovali spíše na to, jak spokojenost ovlivňuje vnímaná spravedlnost rozdělení domácích prací (Frisco & Williams, 2003). Není žádným překvapením, že výsledky naznačily pozitivní vztah mezi spokojeností s partnerským vztahem a vnímanou spravedlností v rozdělení domácích prací. Zajímavé však je, že vztah, který se ukázal mezi vnímanou spravedlností a pravděpodobností rozvodu, se prokázal pouze u žen. Vysvětlení výzkumníci hledají právě v nespravedlivě vnímaném zakořeněném tradičním modelu, ze kterého se ženy snaží vymanit.

Přesto jsou tyto tradiční role stále u obou pohlaví zakořeněné, jelikož většina žen, které označily rozdělení prací jako spravedlivé, uvedla, že dělá více jak polovinu domácích prací a naopak muži, vnímající rozdělení jako spravedlivé, reportovali, že dělají méně domácích prací než jejich partnerka.

V zajímavém rozporu se zjištěním, že muži častěji zastávají tradiční postoje, je výsledek Amata & Bootha (1995), kteří zjistili, že muži, kteří ve svém vztahu aplikují méně tradiční uspořádání, jsou spokojenější a naopak ženy, které tak činí, jsou spokojené méně.

8. Analýza

8.1. Cíl a výzkumné otázky

Cílem této analýzy je pokusit se prozkoumat co nejvíce možných informací souvisejících se spokojeností v partnerství z dostupných dat, kdy je speciální pozornost zaměřena na postoje k partnerství. Pokusím se odhalit, jací lidé se cítí být ve vztahu spokojení, jaké jsou jejich postoje k partnerství a co vše může mít s jejich spokojeností souvislost. Analýza je explorační a nemá žádné jasné hypotézy. Postupně tedy budu zkoušet, co všechno se dá za daty odhalit, zda se za postoji skrývají nějaké latentní struktury, případně jak jsou tyto konstrukty typické, a budu hledat další informace, které objasní, co je typické pro lidi, jež jsou ve vztahu spokojení.

8.2. Datový soubor

V analytické části pracuji s daty výzkumu navazujícího na mezinárodní projekt IVAWS (násilí na ženách)¹, kde jsou složena data mužů (zajistila agentura MillwardBrown v letech 2012 a 2013, N = 1001) a žen (MillwardBrown, 2013, N = 1502). Data byla sbírána za účelem zmapování situace ohledně domácího násilí se speciálním zaměřením na násilí páchané intimním partnerem. Podrobnější informace o projektu v Buriánek at al. (2015). Já jsem se ve své analýze soustředila zejména na baterii otázek na postoje k partnerství a otázku na spokojenost v partnerství. Pokud není uvedeno jinak, ve všech tabulkách v analýze pracuji s tímto datovým souborem.

8.3. Postoje k partnerství – popisná statistika

Z tabulky popisné statistiky (tabulka č. 1.) můžeme vidět, že všechny postoje k partnerství mají spíše vyšší průměr. Otázkou je, na kolik mají opravdu respondenti pocit, že jsou tyto postoje důležité a na kolik zde fungovala sociální desirabilita. Je totiž možné, že individuální postoje jsou utlačené ve prospěch celospolečenských představ o tom, co je v partnerství důležité a méně vypovídají o tom, co je důležité pro respondenty osobně. Tento fakt může částečně zkreslovat výsledky měření. V každém případě je pro naše respondenty nejdůležitější věrnost, opravdová láska a tolerance. Tento výsledek odráží některé z výzkumů z teoretické části, kde se např. věrnost ukázala jako jeden z nejdůležitějších prvků pro spokojené partnerství (Fennel, 1987; Hammerschmidt & Kaslow, 1995; Kaslow & Robison, 1996). Stejně tak jako opravdová hluboká láska (Hammerschmidt & Kaslow, 1995; Kaslow & Robison, 1996). Další proměnné jsou v

¹ Oficiální název: Intimate partner violence.

těsném závěsu, nicméně u těchto tří můžeme pozorovat i největší shodu (nejmenší rozptyl). Nejméně důležité jsou: tradiční dělba rolí, uvědomění, že zůstat sám by bylo horší a zdravá žárlivost. V těchto položkách také zároveň panuje nejmenší shoda.

	Průměr	SD
Věrnost	8,89	1,49
To, aby Vás partner opravdu miloval	8,73	1,47
Schopnost tolerovat chyby toho druhého	8,6	1,46
Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde	8,56	1,72
Umění dobře hospodařit s penězi	8,53	1,55
Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	8,33	1,82
Kvalitní sexuální vztah	8,31	1,61
Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit	8,15	1,62
Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe	8,03	1,84
Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého	7,14	2,18
Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší	6,89	2,65
Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost	6,65	2,52

Tabulka č. 1.

Nyní se podíváme, jak jednotlivé postoje vnímají lidé dle pohlaví, věku a druhu vztahu. Nejprve budu zkoumat souvislost s pohlavím (tabulka č. 2; graf č. 1). Je zřejmé, že většina postojů se pro jednotlivá pohlaví příliš neliší.² Pro muže i ženy nabývají nejvyšších hodnot: schopnost tolerovat chyby druhého; to, aby vás partner opravdu miloval a věrnost. U mužů má poměrně vysoký průměr ještě řešení rodinných záležitostí výhradně doma a u žen umění dobře hospodařit s penězi.

Zajímavější ale bude podívat se blíže na postoje, které se nejvíce liší. Rozdíl vyšší než 0.3 ukazuje např. postoj „Umění dobře hospodařit s penězi“, kde se ukazuje, že je důležitější pro ženy. Stejně tak je pro ně důležitější věrnost, což koresponduje s výsledky Gallupa (2003), který zjistil, že muži jsou k nevěře tolerantnější a výsledky Wiedermana (1997), který zase odhalil, že muži jsou častěji nevěrní. Pochopitelně je pak u žen tento postoj akcentovaný. O celou polovinu hodnoty bodu je pro muže důležitější „Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit“. Zajímavý rozdíl se ukazuje také u žárlivosti. Přestože věrnosti přikládaly vyšší důležitost ženy, zde je stejně velký rozdíl v pohlaví, avšak ve prospěch mužů. Vystává zde tedy otázka, nakolik je akcentování žárlivosti hnané strachem z nevěry a nakolik je to něco mužům vlastní

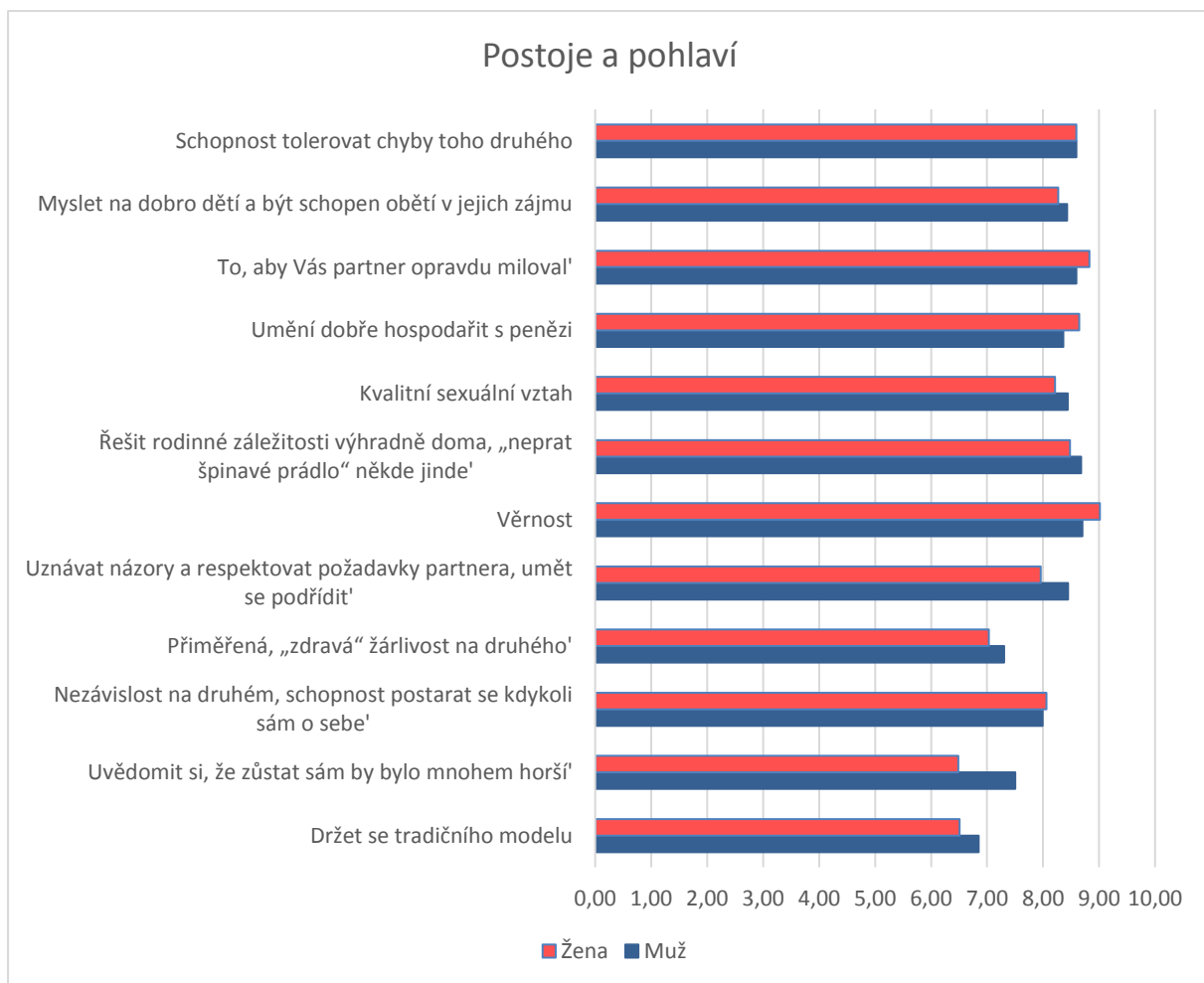
² I z tohoto důvodu (a také proto, že ani v následujících analýzách nemělo obvykle pohlaví významný efekt) jsem se rozhodla původně nestejně vzorky pohlaví nevážit. Je však potřeba brát v úvahu, že celkové údaje jsou pouze orientační. Reálný pohled na data by se ukázal až po třídění.

z biologických důvodů. Příliš se tento výsledek však nepotkává s výsledky z teoretické části, kde Sagarina & Guadagna (2004) ukazují, že muži si oproti ženám častěji spojují žárlivost s jinými situacemi než s partnerským vztahem.

Přestože by se dalo očekávat, že ženy se budou více obávat situace, kdy zůstanou samy a nebudou schopny sebe (a děti) ekonomicky zajistit, ukazuje se, že tento strach mají spíše muži. Postoj „Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší“ totiž muži považují za důležitější oproti ženám o jednu celou hodnotu bodu. Jakkoli může být toto zjištění překvapivé, v jisté míře odpovídá některým poznatkům z teoretické části. Například pokud vezmeme v potaz skutečnost, že ženy podávají daleko častěji žádost o rozvod a jsou ve vztazích méně spokojené, můžeme se domnívat, že muži tuto hrozbu rozchodu/rozvodu vnímají a odráží se v jejich postoji jako strach z ukončení vztahu. Odpovídá to také výsledkům Trudela (2002), který zjistil, že muži se k výroku „Udělal bych téměř cokoli pro úspěšný vztah“ přiklánějí téměř dvakrát častěji než ženy. Je také možné, že svoji roli v tomto jevu hraje emancipace žen, které jsou v současné době často podporovány (ať už ekonomicky státem, či společnostmi, která zdůrazňuje sílu a samostatnost žen), že se nemusí bát situace, kdy zůstanou samy, je jim dodávána víra a podpora v to, že takovou situaci zvládnou. Vedle toho muži však mohou mít pocit, že ženu ke svému životu potřebují. Například i z hlediska tradičních postojů, kdy ženy zajišťují chod domácnosti, o což by někteří muži neradi přišli. K vysvětlení tohoto jevu by bylo vhodné využít kvalitativních rozhovorů. My se zde ale alespoň můžeme podívat na to, jestli jsou tito muži (obávající se, že zůstanou sami) ještě jinak specifictí. Pokusila jsem se tedy o analýzu pomocí kontingenční tabulky, do které jsem vložila další proměnnou – věk (tabulka č. 3). Ukazuje se, že důležitost tohoto postoje častěji akcentují muži ve věkové skupině 50 – 59, u žen je tento postoj výrazně důležitější ve věku 60 – 70. Spíše tedy soudím, že v pozdějším věku se partneři častěji obávají, že kdyby zůstali sami, nedokázali by se o sebe postarat. Muži však zřejmě tento pocit získávají dříve než ženy.

	Schopnost tolerovat chyby toho druhého	Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	To, aby Vás partner opravdu miloval'	Umění dobře hospodařit s penězi	Kvalitní sexuální vztah	Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde'	Věrnost	Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřítit'	Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost'
Muž	8,60	8,43	8,59	8,35	8,44	8,68	8,70	8,45	7,30	7,99	7,50	6,85
Žena	8,60	8,27	8,83	8,65	8,22	8,48	9,02	7,96	7,03	8,06	6,49	6,51
Celkem	8,60	8,33	8,73	8,53	8,31	8,56	8,89	8,15	7,14	8,03	6,89	6,65

Tabulka č. 2. Pozn.: Nesignifikantní hodnoty kurzívou (t-test).

Graf č. 1.

Pohlaví:	Věk		Nebýt sám				
			1	2	3	4	
Muž	Kolik je Vám let?	18 – 29 % z Kolik je Vám let?	9,50%	24,20%	35,10%	31,30%	
		Adjustovaná rezidua	1,2	1,3	0,2	-1,9	
	30 – 39 % z Kolik je Vám let?	Adjustovaná rezidua	0,4	1,5	-0,1	-1,4	
		40 – 49 % z Kolik je Vám let?	6,60%	21,90%	36,10%	35,50%	
	50 – 59 % z Kolik je Vám let?	Adjustovaná rezidua	-0,5	0,3	0,5	-0,4	
		60 – 70 % z Kolik je Vám let?	5,00%	20,00%	29,40%	45,60%	
	Adjustovaná rezidua	60 – 70 % z Kolik je Vám let?	7,80%	12,00%	38,30%	41,90%	
		Adjustovaná rezidua	0,2	-3,1	1,1	1,5	
	Celkem		% z Kolik je Vám let?	7,50%	20,90%	34,60%	37,00%
	Žena	Kolik je Vám let?	18 – 29 % z Kolik je Vám let?	18,10%	31,60%	32,30%	18,10%
Adjustovaná rezidua			0,4	1,3	2,1	-3,9	
30 – 39 % z Kolik je Vám let?		Adjustovaná rezidua	1,5	1,1	-1,8	-0,5	
		40 – 49 % z Kolik je Vám let?	19,90%	30,80%	23,70%	25,60%	
50 – 59 % z Kolik je Vám let?		Adjustovaná rezidua	1	0	0,8	-1,6	
		60 – 70 % z Kolik je Vám let?	13,40%	28,50%	28,90%	29,20%	
Adjustovaná rezidua		60 – 70 % z Kolik je Vám let?	13,60%	20,70%	22,50%	43,20%	
		Adjustovaná rezidua	-1,8	0	0,6	1	
Celkem		% z Kolik je Vám let?	-1,5	-2,8	-1,7	5,9	
Adjustovaná rezidua		% z Kolik je Vám let?	17,30%	28,60%	27,40%	26,70%	
Adjustovaná rezidua		% z Kolik je Vám let?	-1,5	-4,2	-0,4	5,4	

Tabulka č. 3. Pozn.: muži: $p < 0,05$; Gamma = 0,131; ženy: $p < 0,001$; Gamma = 0,137.

Další zkoumanou proměnnou je věk (tabulka č. 4). Jak jsme si již ukázali v úvodní tabulce, opravdová láska partnera a věrnost dosahují vysokého průměru u všech skupin. Tolerovat chyby druhého, které bylo na třetím místě v souhrnném průměru, nám ale nyní ukazuje o něco nižší průměr u nejmladší věkové skupiny. O tom, že je v partnerském vztahu důležité tolerovat druhého i s jeho chybami, jsme se dozvěděli také od Ericha Fromma (2015). Naše analýza potvrzuje, že i lidé sami vnímají tento postoj jako důležitý. Věkové členění nám však odhaluje, že někteří lidé na to přichází až později, případně se k této toleranci dopracují zkušenostmi. Stejně tak řešení rodinných záležitostí výhradně doma je pro nejmladší věkovou skupinu o něco méně důležité než pro ostatní věkové skupiny. Tento postoj přibývá ve starších věkových skupinách na důležitosti. Pro nejmladší věkovou skupinu je naopak důležitější kvalitní sexuální vztah, který s dalšími věkovými skupinami lineárně ztrácí na důležitosti. Od 40. roku začíná být důležité umění hospodařit s penězi.

Nejméně důležité postoje (uvědomění, že zůstat sám by bylo horší a držet se tradičního modelu) jsou výrazně důležitější pro nejstarší věkovou skupinu (60-70 let).

Přikládání větší důležitosti postoji „Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší“ bylo podhaleno v dřívější analýze pohlaví. Zde se tedy opět přikláním k hypotéze, že v nejstarší skupině mezi 60. a 70. rokem už partneři vidí v okolí svých vrstevníků, že jeden z partnerů zemře a uvědomují si díky tomu, jak náročná je to situace. Tradiční model odpovídá předpokladu, že v dnešní době je čím dál tím více běžná dvoupříjmová domácnost a muži se o něco více zapojují jak do domácích prací, tak do péče o děti (Chaloupková & Šalamounová, 2004). Čím starší však generace je, tím spíše si drží tradiční model, který znají od svých rodičů.

Kolik je Vám let?	Schopnost tolerovat chyby toho druhého	Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	To, aby Vás partner opravdu miloval'	Umění dobře hospodařit s penězi	Kvalitní sexuální vztah	Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde'	Věrnost	Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit'	Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost'
18 – 29	8,37	8,21	9,04	8,32	8,76	8,33	9,02	8,06	7,13	8,04	6,59	6,18
30 – 39	8,68	8,38	8,79	8,48	8,49	8,53	8,81	8,17	7,14	7,96	6,68	6,37
40 – 49	8,54	8,31	8,61	8,62	8,34	8,49	8,87	8,09	7,25	8	6,74	6,62
50 – 59	8,7	8,34	8,57	8,59	7,96	8,69	8,86	8,15	7,02	8,07	7,19	6,93
60 – 70	8,72	8,46	8,58	8,74	7,71	8,88	8,89	8,36	7,14	8,15	7,52	7,45
Celkem	8,6	8,33	8,73	8,53	8,31	8,56	8,89	8,15	7,14	8,03	6,89	6,65

Tabulka č. 4. Pozn.: nesignifikantní postoje jsou označeny kurzívou (ANOVA).

Některé souvislosti věku s postojí nelze zachytit pouze pomocí výčtu průměrů. Proto zde u vybraných postojů, kde souvislost ukazovala zajímavé tendence, uvádím podrobnější informace, které byly získány pomocí kontingenčních tabulek. Veškeré postoje byly kategorizovány z původních deseti do čtyř kategorií. Jelikož (jak jsme viděli v první tabulce s průměry postojů) je rozdělení důležitosti postojů vychýlené k větší důležitosti, kategorizovala jsem proměnné následovně: 1-3 = Zcela nedůležité (1); 4-6 = Spíše nedůležité (2); 7-8 = Spíše důležité (3) a 9-10 = Zcela důležité (4).

Například postoj „To, aby Vás partner opravdu miloval“ při podrobnější analýze ukazuje výraznější tendenci, kdy postoj ubývá na důležitosti s věkem, přestože ne zcela lineárně (tabulka č. 5).

			Milovat			
			1	2	3	4
18 - 29	% z Kolik je Vám let?		0,40%	5,40%	20,20%	74,00%
	Adjustovaná residua		-1,1	-1,4	-4,9	5,5
30 - 39	% z Kolik je Vám let?		1,00%	5,70%	27,40%	66,00%
	Adjustovaná residua		0,9	-1,2	-0,8	1,3
40 - 49	% z Kolik je Vám let?		0,00%	7,70%	34,20%	58,20%
	Adjustovaná residua		-2,2	0,9	3,1	-3
50 - 59	% z Kolik je Vám let?		0,90%	8,10%	31,80%	59,20%
	Adjustovaná residua		0,5	1,2	1,6	-2,2
60 - 70	% z Kolik je Vám let?		1,60%	7,60%	31,60%	59,30%
	Adjustovaná residua		2,1	0,7	1,4	-2
% z Kolik je Vám let?			0,70%	6,80%	28,70%	63,80%

Tabulka č. 5. Pozn.: $p < 0,001$; $\Gamma = -0,153$.

Přestože v původním porovnání průměrů nevykazoval postoj „Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídít“³ příliš zajímavé tendence, mohli jsme si všimnout mírného zvýšení důležitosti u nejstarší věkové skupiny. To můžeme sledovat i v podrobnější analýze v kontingenční tabulce (tabulka č. 6), kde má opravdu nejstarší skupina větší zastoupení v kategorii „zcela důležité“. Zajímavé je také vnímání nejmladší skupiny 18 – 29 let, která daleko méně považuje respekt za zcela důležitý.

			Respekt				Celkem
			1,00	2,00	3,00	4,00	
Kolik je Vám let?	18 – 29	Počet	8	76	225	225	534
		% z Respekt	33,3%	22,0%	23,7%	19,4%	21,5%
	30 – 39	Adjustovaná residua	1,4	0,2	2,0	-2,4	
		Počet	6	90	224	291	611
	40 – 49	% z Respekt	25,0%	26,0%	23,6%	25,1%	24,6%
		Adjustovaná residua	,0	0,6	-1,0	0,5	
	50 – 59	Počet	2	72	217	232	523
		% z Respekt	8,3%	20,8%	22,8%	20,0%	21,1%
	60 – 70	Adjustovaná residua	-1,5	-,1	1,7	-1,2	
		Počet	2	60	173	200	435
	Celkem	% z Respekt	8,3%	17,3%	18,2%	17,2%	17,5%
		Adjustovaná residua	-1,2	-,1	0,7	-0,4	
	60 – 70	Počet	6	48	112	212	378
		% z Respekt	25,0%	13,9%	11,8%	18,3%	15,2%
	Celkem	Adjustovaná residua	1,3	-,8	-3,8	3,9	
		Počet	24	346	951	1160	2481
	Celkem	% z Respekt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabulka č. 6. Pozn.: $p < 0,01$; $\Gamma = 0,07$.

³ Zde (tabulka č. 6) si můžeme všimnout, jak nízké počty respondentů označovaly důležitost respektu na hodnotách 1-3 (skupina zcela nespokojených). Tuto skupinu by bylo vhodné sloučit se spíše nespokojenými, nicméně zde ponechána pro ukázkou, že skupina, přiřazující postoj velmi nízkou důležitostí je zcela marginální.

Také důležitost postoje „Přiměřená zdravá žárlivost“ se v původním porovnání průměrů zdála být poměrně nezávislá na věku. Při podrobnějším zkoumání však můžeme vidět, že ve věkových skupinách jsou značné rozdíly (tabulka č. 7). Například nejmladší věková skupina daleko častěji označovala žárlivost jako spíše důležitou. O příčině tohoto trendu se můžeme dohadovat, nicméně určitou souvislost vidím v tom, že je to jediná skupina, kde obvykle bývají vztahy ještě poměrně nestálé, spíše krátké, zbylé skupiny už ve většině zažívají vztahy dlouhodobé, s větším závazkem. Je tedy možné, že důležitost žárlivosti stoupá ve chvíli, kdy je vztah vážnější. To se ale začíná měnit s přibývajícím věkem, jelikož skupina 50-59 považovala žárlivost častěji za spíše nedůležitou a o deset let starší skupina dokonce častěji za zcela nedůležitou. Odhaduji, že partneři v tomto věku začínají soustředit svou pozornost na jiné společné aspekty než vlastní partnerský vztah (např. osamostatnění dětí, vnoučata apod.), žárlivost pro ně přestává být něco, s čím si dělat starosti.

			Žárlivost				Celkem
			1,00	2,00	3,00	4,00	
Kolik je Vám let?	18 – 29	Počet	34	136	231	131	532
		% z Kolik je Vám let?	6,4%	25,6%	43,4%	24,6%	100,0%
		% ze Žárlivost	18,8%	20,7%	24,7%	18,7%	21,5%
		Adjustovaná residua	-,9	-0,6	3,0	-2,1	
	30 – 39	Počet	40	173	219	177	609
		% z Kolik je Vám let?	6,6%	28,4%	36,0%	29,1%	100,0%
		% ze Žárlivost	22,1%	26,3%	23,4%	25,2%	24,6%
		Adjustovaná residua	-,8	1,2	-1,1	0,5	
	40 – 49	Počet	32	126	202	162	522
		% z Kolik je Vám let?	6,1%	24,1%	38,7%	31,0%	100,0%
		% ze Žárlivost	17,7%	19,1%	21,6%	23,1%	21,1%
		Adjustovaná residua	-1,2	-1,4	,5	1,5	
	50 – 59	Počet	35	135	149	114	433
		% z Kolik je Vám let?	8,1%	31,2%	34,4%	26,3%	100,0%
		% ze Žárlivost	19,3%	20,5%	15,9%	16,3%	17,5%
		Adjustovaná residua	0,7	2,4	-1,6	-1,0	
	60 – 70	Počet	40	88	134	117	379
		% z Kolik je Vám let?	10,6%	23,2%	35,4%	30,9%	100,0%
		% ze Žárlivost	22,1%	13,4%	14,3%	16,7%	15,3%
		Adjustovaná residua	2,6	-1,6	-1,1	1,2	
Celkem	Počet	181	658	935	701	2475	
	% z Kolik je Vám let?	7,3%	26,6%	37,8%	28,3%	100,0%	
	% ze Žárlivost	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tabulka č. 7. Pozn.: $p < 0,01$; Gamma = - 0,04.

Dále mne zajímalo, jaký bude rozdíl ve vnímání důležitosti postojů mezi manželstvím, kohabitací a lidmi, kteří nežijí ve vztahu (tabulka č. 8). Obecně se dá říct, že u většiny postojů se ukazuje, že nejméně jsou důležité pro ty, kteří nežijí v partnerském vztahu, o něco důležitější jsou pro kohabituující partnery a největší důležitost přikládají postojům manželé. Výjimku představují postoje „to, aby vás partner opravdu miloval“, „kvalitní sexuální vztah“ a „nezávislost“, které všechny tři skupiny hodnotily přibližně stejně důležitě. Zejména absence rozdílu v hodnocení důležitosti nezávislosti je překvapivá. Dle teorií Giddense (2012), Liefbroer (1991) nebo Možného (2006) bychom spíše očekávali, že nezávislost bude důležitá pro nesezdaná soužití. Možná nám ale výsledek odráží přibližující se podobu partnerství v nesezdaných i sezdaných soužití (Černá, 2005). Věrnost je podobně důležitá pro kohabituující a lidi bez partnera a ve vnímání důležitosti žárlivosti se zase neliší manželství a kohabitace. Poměrně pochopitelné je rozdílné vnímání uvědomění, že zůstat sám by bylo bývalo horší, kde manželé tento postoj hodnotí jako důležitější o celou jednu hodnotu bodu než lidé bez partnera.

		Schopnost tolerovat chyby toho druhého	Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	To, aby Vás partner opravdu miloval	Umění dobře hospodařit s penězi	Kvalitní sexuální vztah	Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde	Věrnost	Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit	Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého	Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe	Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší	Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečující o děti a domácnost
Manželství	Průměr	8,80	8,50	8,73	8,70	8,28	8,74	8,96	8,29	7,22	8,00	7,32	6,90
	N	1161	1161	1161	1161	1161	1161	1161	1161	1161	1161	1161	1161
Kohabitace	Průměr	8,47	8,31	8,70	8,50	8,32	8,51	8,83	8,17	7,23	8,00	6,93	6,36
	N	463	463	463	463	463	463	463	463	463	463	463	463
Bez partnera	Průměr	8,38	8,15	8,72	8,27	8,26	8,36	8,84	7,99	7,01	8,09	6,25	6,53
	N	669	669	669	669	669	669	669	669	669	669	669	669
Celkem	Průměr	8,61	8,36	8,72	8,53	8,28	8,58	8,90	8,18	7,16	8,03	6,93	6,68
	N	2293	2293	2293	2293	2293	2293	2293	2293	2293	2293	2293	2293

Tabulka č. 8. Pozn.: Nesignifikantní rozdíly jsou označené kurzívou (ANOVA).

8.4. Faktorová analýza

Položky postojů jsem se rozhodla vložit do faktorové analýzy, jelikož z dřívějších analýz této baterie se ukazovalo, že může skrývat skryté dimenze (Buriánek at al., 2015).

Při rotaci varimax (u oblíbené podobné výsledky) nám faktorová analýza automaticky odhaluje dva faktory (tabulka č. 9), které přesahují Eigenvalue 1 (viz tabulka

č. 11). První faktor sytí proměnné, které jsou jednak romanticky idealistické (tolerance, opravdová láska, kvalitní sexuální vztah, věrnost, respekt), ale také zde vidíme proměnnou, která naznačuje prosazování nezávislosti (nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe). Tento faktor tedy naplnili respondenti, kteří kladou velký důraz na partnerské hodnoty, nicméně uvažují zdravě a zachovávají si míru nezávislosti. Jak jsme viděli v teoretické části, tato skupina respondentů naplňuje ideální podmínky pro spokojený partnerský vztah, kdy se z několika výzkumů (Hammerschmidt & Kaslow, 1995; Kaslow & Robison, 1996) ukázalo, že pro spokojenost ve vztahu je důležitý i jistý odstup a prostor mezi partnery.

Druhý faktor nám sytí položky: žárlivost, bylo by horší zůstat sám a držení se tradičního modelu (muž živitelem rodiny, žena pečuje o děti a domácnost). Tato skupina se zdá být poměrně tradiční, vztah považují za výlučný.

	Komponenta	
	1	2
Schopnost tolerovat chyby toho druhého	,642	,221
Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	,477	,378
To, aby Vás partner opravdu miloval'	,756	-,018
Umění dobře hospodařit s penězi	,684	,215
Kvalitní sexuální vztah	,612	,030
Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde'	,568	,314
Věrnost	,701	,062
Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit'	,558	,412
Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	,261	,577
Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	,522	,223
Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	,118	,768
Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost'	,000	,770

Tabulka č. 9.

Přestože v případě rozdělení na tři faktory, přidává třetí faktor už pouze 7.7 % variance (tabulka č. 11), ukazuje nám zajímavý trend (tabulka č. 10). Původně první faktor se nám totiž rozdělí na praktiky a romantické idealisty. Do prvního faktoru nám přibude ještě položka „obět' v zájmu dětí“, která původně k žádnému faktoru příliš nepřispívala. Ta se nám najednou přidává k položkám „schopnost tolerovat chyby“, „umět hospodařit s penězi“, „řešit záležitosti výhradně doma“ a „respektovat názory, umět se podřídit“, což odkazuje k poměrně praktickým záležitostem ve vztahu. Dle Sternbergovi (1988) teorie by se dal hovořit o „prázdné lásce“, kde je pouze závazek (zde děti, materiální zabezpečení), ale žádná vášně či intimita. Podobná je také Leeho (1976) Pragmě – lásce praktické a

realistické, ve které lidé při výběru partnera kladou důraz na příjem, péči o děti nebo domácí práce.

	Komponenta		
	1	2	3
Schopnost tolerovat chyby toho druhého	,707	,235	,063
Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	,719	,019	,200
To, aby Vás partner opravdu miloval'	,404	,654	-,062
Umění dobře hospodařit s penězi	,553	,444	,118
Kvalitní sexuální vztah	,078	,781	,089
Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde'	,648	,204	,172
Věrnost	,481	,514	-,014
Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podříditi'	,615	,239	,286
Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	,048	,409	,629
Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	,196	,570	,236
Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	,263	,029	,732
Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost'	,139	-,013	,763

Tabulka č. 10. Pozn.: KMO = 0,883, Bartlettův test signifikantní

Celková vysvětlená variance

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	4,283	35,691	35,691	4,283	35,691	35,691	3,379
2	1,329	11,074	46,764	1,329	11,074	46,764	2,104
3	,933	7,775	54,539	,933	7,775	54,539	2,776
4	,829	6,912	61,451	,829	6,912	61,451	1,584
5	,741	6,176	67,627				
6	,680	5,665	73,292				
7	,640	5,330	78,623				
8	,594	4,950	83,573				
9	,554	4,615	88,188				
10	,509	4,238	92,425				
11	,481	4,011	96,437				
12	,428	3,563	100,000				

Tabulka č. 11.

Jelikož při zkoušce přidání dalšího faktoru přispívá 4. faktor také téměř 7 %, podíváme se, jak by vypadalo rozložení do 4 faktorů (tabulka č. 12). Opět tu máme faktory praktických, idealisticky romantických a tradičních, nicméně přibývá nám faktor, který sytí položky kvalitní sexuální vztah, žárlivost a nezávislost. Tento faktor by mohl odkazovat k výhradně sexuálním vztahům, které nejsou příliš vážné, možná jsou to vztahy mladých, nezávislých lidí, kteří v těchto vztazích příliš nevidí budoucnost. Částečně by se dalo mluvit nezdravém druhu lásky, který Fromm (2015) nazývá „erotická“, kde jde o sexuální splynutí a naprostou výlučnost. Připomíná také Sternbergovu (1988) zaslepenou lásku, kde převažuje pouze komponenta vášně nebo Leeovu (1976) Manii, která představuje emocionální, vášnivou lásku typickou svou výlučností a žárlivostí. Tyto vztahy jsou však dle Leea (1976) poměrně přelétavé, krátkodobé. Jelikož tento typ odkazuje k povrchním, krátkým vztahům a v mé práci bych se raději zaměřila na dlouhodobé vztahy, vyberu si (i z metodologických důvodů) tří-faktorové řešení.

	Component			
	1	2	3	4
Schopnost tolerovat chyby toho druhého	,705	,233	,033	,142
Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	,702	,127	,214	-,052
To, aby Vás partner opravdu miloval'	,275	,791	,028	,110
Umění dobře hospodařit s penězi	,544	,363	,076	,303
Kvalitní sexuální vztah	,031	,623	,064	,485
Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde'	,686	,102	,096	,249
Věrnost	,338	,743	,109	-,037
Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit	,601	,242	,273	,150
Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	,087	,136	,536	,517
Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	,308	,093	,029	,786
Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	,274	-,018	,716	,140
Držet se tradičního modelu, kdy muž je živitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost'	,086	,099	,835	-,061

Tabulka č. 12.

8.5. Clusterová analýza a charakteristika clusterů

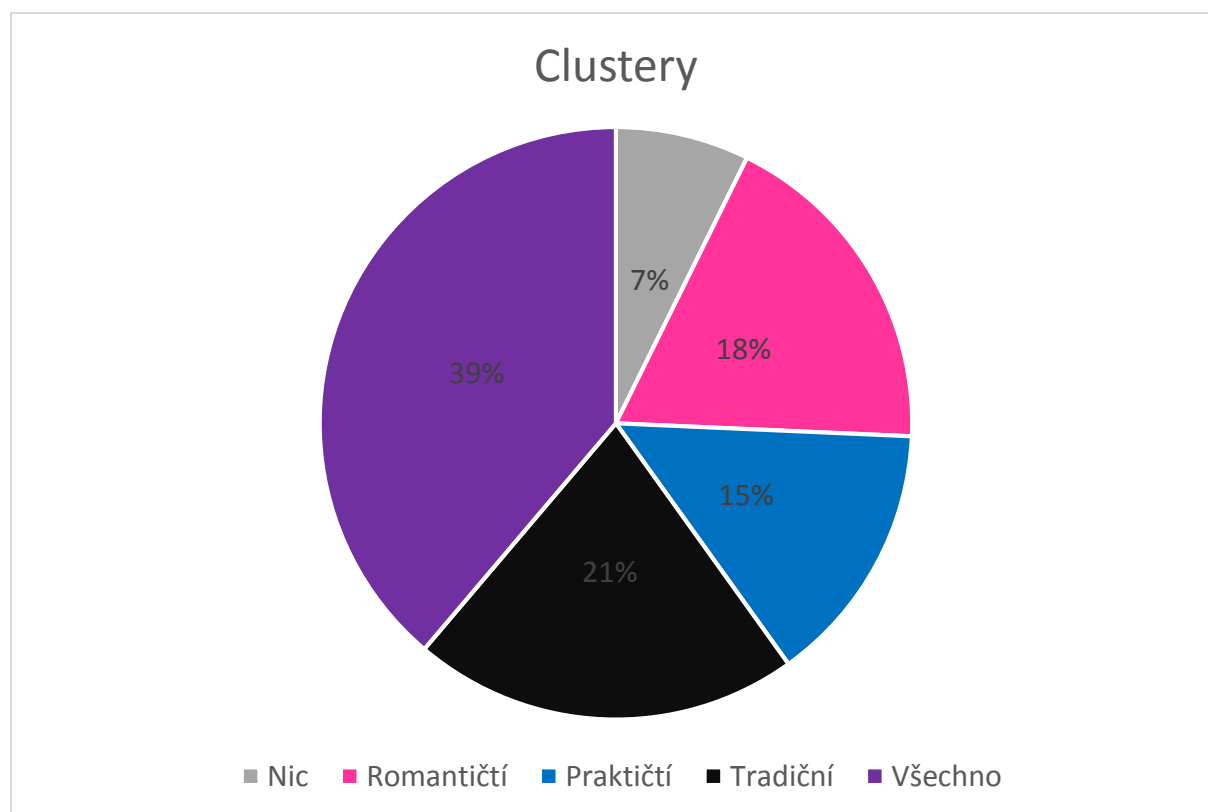
Abychom se mohli lépe podívat, jací respondenti inklinují k daným faktorům, vytvořila jsem pomocí clusterové analýzy (metody k-means) několik clusterů, ve kterých se seskupili podobně smýšlející respondenti. Do clusterové analýzy jsem vložila výše popsané faktory. Na dalších stránkách se také podíváme na charakteristiky těchto clusterů.

Zkoušela jsem nejprve seskupit data do tří a čtyř clusterů, ale interpretace těchto výsledků byla obtížná. Průměry clusterů na faktorech nebyly jednoznačné. Řešení s pěti

clustery nám ale ukazuje středy clusterů s průměry, které nám umožňují srozumitelnou interpretaci (tabulka č. 13). Střed prvního clusteru má nejvyšší průměr u faktoru tradičních, druhý cluster má vysoké průměry u všech třech faktorů, třetí naopak u všech nízké, čtvrtý cluster má nevyšší průměr u faktoru praktických a poslední pátý cluster u faktoru romantických.

	Cluster				
	1	2	3	4	5
Faktor praktických	-,63270	,65820	-2,06440	,39886	-,16080
Faktor tradičních	,36421	,74054	-,64258	-,70766	-1,17324
Faktor romantiků	-,46630	,59283	-1,70556	-,95146	,70405

Tabulka č. 13. Pozn.: ANOVA, $p < 0,001$.

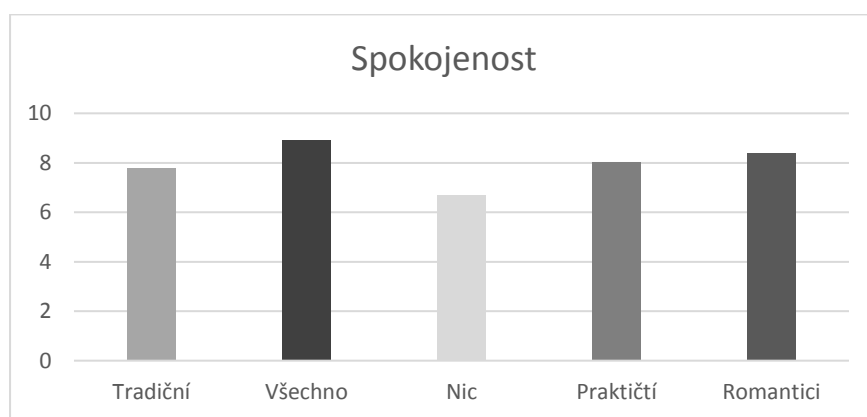
Graf č. 2.

Jelikož má tato práce za úkol zjistit, jaké postoje mají spokojení partneři, můžeme se nyní podívat, jak se ve spokojenosti liší jednotlivé clustery (graf č. 3).

Nyní už víme, že první cluster nejvíce odpovídá faktoru tradičních. Ti svou spokojenost oproti ostatním označovali na středních hodnotách (průměrná hodnota okolo 7.8). Nejvíce jsou spokojeni respondenti spadající do druhého clusteru (průměrná hodnota

okolo 8.9). Ten měl vysoké průměry u všech faktorů, a proto bychom mohli vyvodit, že pro spokojenost ve vztahu je důležité přikládat všem oblastem partnerského vztahu stejnou (velkou) důležitost. Třetí cluster tvoří respondenti, kteří jsou oproti ostatním nejméně spokojení (průměrná hodnota cca 6.7). Tento cluster měl u všech faktorů nízké průměry. Zdá se tedy, že nízké hodnocení důležitosti postojů zároveň znamená nízkou spokojenost. Čtvrtý cluster odpovídal nejvíce faktoru praktických a ti jsou na tom ve spokojenosti o něco málo lépe, než tradiční (průměr lehce přes 8). Ještě více spokojení jsou romantici, kteří dosahují průměru zhruba 8.4 a jsou tedy po clusteru těch, kteří měli vysoké průměry u všech faktorů, druzí nejspokojenější.

V clusteru praktických stojí vztah na neromantických základech a partnery zřejmě drží pohromadě zcela jiné důvody než jejich vzájemná láska (např. děti, finanční zajištění), jejich vztah jako takový není v jejich partnerství to hlavní. Tato analýza souhlasí s výsledky Kaslowa a Robisona (1996), kteří při dotazování na motivy setrvání v partnerství zjistili, že páry, které uváděly vnitřně motivované důvody (láska, závazek), byly více spokojené než ty, které uváděly externě motivované důvody (jako např. zodpovědnost k dětem). I v naší analýze vychází romantici, kteří dávají důraz na lásku, jako velmi spokojený cluster. Pokud výsledek porovnáme se studií Sharma & Ahuji (2014) shodneme se s nimi na tom, že milující Pragmou (praktická láska) nebývají tolik spokojení jako ti, kteří milují Erosem, což je láska podobná našim romantikům.

Graf č.3. Pozn.: ANOVA: $p < 0,001$

Dále se podíváme na charakteristiku našich clusterů. První charakteristika se bude týkat pohlaví (tabulka č. 14). Zjistila jsem, že první cluster Tradičních je typičtější pro muže. To zcela odpovídá zjištění Chaloupkové & Šalamounové (2004), že muži mají více tradiční postoje než ženy. Stejně tak cluster s vysokými průměry u všech faktorů tvoří častěji muži. Jelikož se tento cluster ukázal jako nejspokojenější, odpovídá to poznatkům

z teorie, kde panuje shoda v tom, že muži bývají ve vztahu spokojenější (Trudel 2002, Vágnerová 2007). Naopak pro ženy je výrazně častější, že spadají do clusteru, který koreluje s Romantickými idealisty. Cluster Praktických nevykazuje výrazně rozdílné výsledky pro muže a pro ženy. Pokud bychom ho přirovnávali k Leehe (1968) Pragmě, dostali bychom rozdílné výsledky. Pragmou totiž dle Leehe častěji milují ženy. Stejně tak cluster, ve kterém respondenti označovali všechny postoje jako nedůležité a kde byli nejméně spokojení respondenti, není specifický co se týče pohlaví. Zdá se, že tito lidé jsou buď obecně negativně nastavení, nebo ve vztahu velmi nespokojení ve všech oblastech.

			Clustery					Celkem
			Tradiční	Všechno	Nic	Praktičtí	Romantičtí	
Pohlaví: Muž	Počet		253	426	78	132	112	1001
	% z Pohlaví		25,3%	42,6%	7,8%	13,2%	11,2%	100,0%
	Adjustovaná rezidua		4,2	3,1	,8	-1,4	-7,6	
Žena	Počet		275	546	104	229	348	1502
	% z Pohlaví		18,3%	36,4%	6,9%	15,2%	23,2%	100,0%
	Adjustovaná rezidua		-4,2	-3,1	-,8	1,4	7,6	
Celkem	Počet		528	972	182	361	460	2503
	% z Pohlaví		21,1%	38,8%	7,3%	14,4%	18,4%	100,0%

Tabulka č. 14. Pozn.: $p < 0,001$; koeficient kontingence = 0,164

Zajímalo mne také, pro jaké věkové skupiny budou specifické které faktory (tabulka č. 15). První cluster Tradičních, spíše méně spokojených respondentů (ve srovnání se zbylými clustery) není věkově příliš typický. Je překvapivé, že do tohoto clusteru nespadá nejčastěji nejstarší skupina, jelikož by se dalo očekávat, že čím budou respondenti starší, tím více jim budou blízké tradiční hodnoty v partnerství. Nejstarší skupina 60-70 let má však naopak v tomto clusteru spíše nižší zastoupení. Druhý cluster, který měl vysoké průměry u všech faktorů a kde jsou nejspokojenější respondenti, odpovídá spíše nejstarší věkové skupině (60-70). Z toho můžeme usuzovat, že nejstarší respondenti mají často ve vztahu nejvíce zkušeností a už ví, že všechny postoje jsou pro vztah důležité. Je také možné, že už si příliš nepamatují, co pro ně bylo důležité v předchozích fázích života, mohou si všechny životní fáze spojit a zhodnotit, že důležité bylo všechno. Odpovídají nám spíše z pozice toho, kdo dává rady ostatním (např. dětem) a potom pohlížejí na postoje jako důležité části celku a akcentují důležitost všech. Třetí cluster, kde nebyly příliš důležité

žádné postoje a respondenti byli nejméně spokojeni, není typický pro žádnou věkovou skupinu. V souladu s předchozími výsledky odhaduji, že tito respondenti jsou specifictí pouze svou nespokojeností, takže tento cluster odpovídá spíše stavu vztahu než charakteristikám respondentů. Cluster Praktických, ve srovnání s ostatními středně spokojených respondentů, jsou častěji lidé nad 50 let (věkové skupiny 50 - 59 a 60 - 70). Naopak můžeme vidět, že v nejmladší skupině je zastoupení výrazně nižší. V rámci Praktických se s ohledem na věk projevuje lineární vztah. Nabízí se tedy vysvětlení, že čím starší respondenti jsou, tím více pro ně přestávají být důležité hodnoty jako věrnost, láska, žárlivost a jejich vztah stojí spíše na praktických základech – dětech, finančním zabezpečení. Není překvapením, že pátý cluster Romantických jsou nejčastěji lidé z nejmladší věkové skupiny (18 – 29 let) a o něco častěji lidé ve věkové skupině 30 – 39 let. Vztahy mladých stojí na romantických základech, je pro ně důležitá láska, věrnost, přiměřená žárlivost. Tyto postoje se pravděpodobně časem změní. Je možné, že k této transformaci přispěje i narození dětí, které (pokud vezmeme v potaz současný průměrný věk prvorodiček) zatím většina nejmladší věkové skupiny nemá, a také řešení praktických záležitostí okolo zajištění, bydlení a práce. Pokud se podíváme na výsledky analýzy u posledních dvou clusterů, dá se říct, že Romantičtí se s přibývajícím věkem postupně přeměňují na Praktické.

			Clustery				
			Tradiční	Všechno	Nic	Praktičtí	Romantičtí
Kolik je Vám let?	18 – 29	Počet	105	191	35	51	156
		% z "Kolik je Vám let?"	19,5%	35,5%	6,5%	9,5%	29,0%
		Adjustovaná rezidua	-1,0	-1,8	-,8	-3,7	7,2
	30 – 39	Počet	125	235	47	76	134
		% z "Kolik je Vám let?"	20,3%	38,1%	7,6%	12,3%	21,7%
		Adjustovaná rezidua	-,6	-,4	,4	-1,7	2,5
	40 – 49	Počet	118	200	38	78	90
		% z "Kolik je Vám let?"	22,5%	38,2%	7,3%	14,9%	17,2%
		Adjustovaná rezidua	,9	-,4	,0	,3	-,8
	50 – 59	Počet	103	173	34	81	48
		% z "Kolik je Vám let?"	23,5%	39,4%	7,7%	18,5%	10,9%
		Adjustovaná rezidua	1,3	,3	,4	2,6	-4,4
	60 – 70	Počet	77	173	28	75	32
		% z "Kolik je Vám let?"	20,0%	44,9%	7,3%	19,5%	8,3%
		Adjustovaná rezidua	-,6	2,7	,0	3,1	-5,5
Celkem		Počet	528	972	182	361	460
		% z "Kolik je Vám let?"	21,1%	38,8%	7,3%	14,4%	18,4%

Tabulka č. 15. Pozn.: $p < 0,001$; koeficient kontingence = 0,199

Zajímavý pohled nám přináší srovnání clusterů s druhem vztahu. V tabulce č. 16 se můžeme přesvědčit o tom, že spolu žijící manželé a partneři spadají nejčastěji do clusteru respondentů, kteří označovali všechny faktory jako důležité. Vedle toho však respondenti, jež mají partnerský nebo manželský vztah, ale žijí odděleně, spadali častěji do clusteru Romantiků, což je pochopitelné ve chvíli, kdy vezmeme v úvahu, že je to automaticky vylučuje z vlastníků tradičních postojů (v tradiční pojetí by manželé/partneři žili společně) a také se dá předpokládat, že je nespojují ani praktické komponenty jako děti nebo společné finance. U respondentů, kteří nemají stálého partnera, se však přikláním k jinému vysvětlení. Odhaduji, že ti, kteří nemají partnera, nepovažují praktické komponenty vztahu za důležité, protože ty nabývají důležitosti až ve chvíli, kdy je partneři mají/zažijí. Spíše uvažují nad budoucím vztahem idealisticky a mají o něm romantické představy.

			Clustery					Celkem
			Tradiční	Všechno	Nic	Praktičtí	Romantici	
Žijete v současné době...	S manželem/manželkou ve společné domácnosti	Počet % z Žijete v současné době...	238 20,5%	504 43,4%	67 5,8%	181 15,6%	171 14,7%	1161 100,0%
		Adjustovaná rezidua	-,6	4,3	-2,8	1,6	-4,4	
	S partnerem/kou ve společné domácnosti	Počet % z Žijete v současné době...	99 21,4%	189 40,8%	37 8,0%	62 13,4%	76 16,4%	463 100,0%
		Adjustovaná rezidua	,2	,9	,6	-,7	-1,2	
	S partnerem/partnerkou / manželem/manželkou odděleně	Počet % z Žijete v současné době...	27 16,8%	46 28,6%	16 9,9%	22 13,7%	50 31,1%	161 100,0%
		Adjustovaná rezidua	-1,4	-2,8	1,3	-,3	4,3	
	Nemám stálého/lou partnera/ku	Počet % z Žijete v současné době...	152 22,7%	216 32,3%	59 8,8%	87 13,0%	155 23,2%	669 100,0%
		Adjustovaná rezidua	1,3	-4,1	1,8	-1,2	3,8	
Celkem		Počet % z Žijete v současné době...	521 21,0%	964 38,9%	181 7,3%	357 14,4%	455 18,4%	2478 100,0%

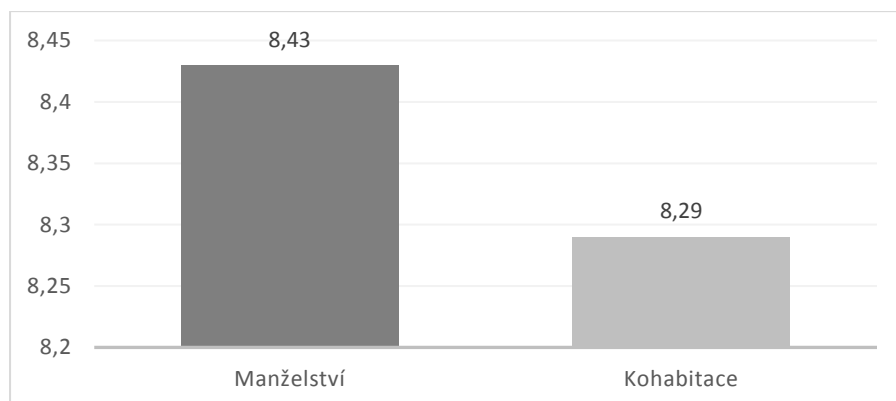
Tabulka č. 16. Pozn.: $p < 0,001$; koeficient kontingence = 0,159

8.6. Spokojenost v partnerském vztahu

Nejprve jsem chtěla zjistit, u kterých lidí můžeme očekávat větší spokojenost a zda se nám potvrdí informace z teoretické části.

Dozvěděli jsme se například, že kohabituující partneři mají daleko nižší partnerskou stabilitu (Maříková a Vohlídalová, 2012). Jelikož největším prediktorem partnerské

stability je partnerská spokojenost (Hendrick at al., 1988; McKenzie, 2003), měly by být výsledky totožné jako u měření stability. Z grafu č. 4 můžeme tuto hypotézu částečně potvrdit. Kohabituující partneři opravdu vykazují o něco nižší spokojenost. Rozdíl však není signifikantní, a proto můžeme polemizovat o tom, zda se opravdu tento druh partnerství v dnešní době nezačíná přibližovat manželství.

Graf č. 4. Pozn.: ANOVA: $p = 0,132$

Z teoretické části bylo také zcela zřejmé, že při zkoumání spokojenosti ve vztahu pomocí různých škál a otázek, vychází vždy muži jako ti, kteří jsou ve vztahu spokojenější (Vágnerová, 2007; Trudel, 2002).

Při porovnání průměrů hodnocení spokojenosti v současném vztahu se v této analýze však ukazuje, že spokojenost mužů a žen je téměř shodná (tabulka č. 17).

Spokojenost v partnerském vztahu:

Pohlaví:	Průměr	N	SD
Muž	8,31	700	1,855
Žena	8,34	1109	1,751
Celkem	8,33	1809	1,791

Tabulka č. 17. Pozn.: $p = 0,778$ (t-test)

8.6.1. Spokojenost a postoje

Spokojenost jsem pro tuto a i následující analýzy kategorizovala do 4 kategorií. Původně hodnotili respondenti svou spokojenost na škále od 1 do 10. Jelikož byli respondenti spíše spokojení (průměr spokojenosti 8,33), rozhodla jsem se vytvořit nestejně velké kategorie s předpokladem, že pokud bych rozčlenila spokojenost do rovnoměrných kategorií, byli by lidé, kteří hodnotili partnerskou spokojenost hodnotou 6, označení jako spíše spokojení navzdory tomu, že by byli poměrně nízko pod průměrem. Rozčlenila jsem

tedy kategorie tak, že opravdu velmi spokojení respondenti byli ti, kteří označovali na škále spokojenosti 9-10, spíše spokojení respondenti 7-8, spíše nespokojení 4-6 a ti nejméně spokojení 1-3.

Pojďme se teď podívat, jak vypadá analýza spokojenost a postojů mimo rámec clusterů. Jak vidíme v tabulce č. 18, nejnižší průměry v důležitosti postojů byly naměřeny u spíše nespokojených respondentů. Ačkoli by očekávání tohoto výsledku mohlo být spíše u nejméně spokojených, je zřejmé, že tomu tak není. Tento jev si můžeme vysvětlit tak, že pokud jsou respondenti ve vztahu zcela nespokojení, připadají jim některé postoje velmi důležité právě proto, že se jim jejich obsahu nedostává. V případě nejméně spokojených respondentů je to opravdová láska, umění hospodařit s penězi, řešit rodinné záležitosti výhradně doma a věrnost. Je také možné, že při hodnocení postojů se již nesoustředí na současný vztah, ale spíše postoje hodnotí z hlediska případného nového vztahu a ujasňují si, co pro ně bude důležité do budoucna. Je však potřeba brát v potaz počet respondentů v nejméně spokojené skupině, který je 44.

Se zvyšující se spokojeností nám ale ve spokojenější části stoupá počet postojů, které jsou důležité. Tato skutečnost koresponduje s naší předchozí analýzou, kde se ukázalo, že nejvíce spokojený byl cluster respondentů, kteří považovali všechny postoje za důležité.

Nejvíce spokojená skupina se tedy dostala nad průměr 8 téměř u všech postojů vyjma již řečených nejméně důležitých postojů tradičního modelu; uvědomění, že zůstat sám by bylo horší a zdravé žárlivosti. Na základě těchto výsledků můžeme definovat postoje, které jsou nejdůležitější pro nejspokojenější páry, a tudíž možná nejdůležitější pro to, aby byl pár spokojený. Nevyšších průměrů dosáhly postoje: schopnost tolerovat chyby druhého; to, aby vás partner opravdu miloval a věrnost. Zejména opravdová láska nám koresponduje s poznatky z teoretické části, kde láska objevovala mezi „přísadami“ spokojeného partnerství nejčastěji (Hammerschmidt & Kaslow, 1995; Kaslow & Robinson, 1996; McKenzie, 2003).

Spokojenost	Schopnost tolerovat chyby toho druhého	Myslet na dobro dětí a být schopen oběti v jejich zájmu	To, aby Vás partner opravdu miloval'	Umění dobře hospodařit s penězi	Kvalitní sexuální vztah	Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „nepřat špinavé prádlo“ někde jinde'	Věrnost	Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit'	Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	Držet se tradičního modelu, kdy muž je žvitelem rodiny a žena především pečuje o děti a domácnost'
1,00	7,95	7,61	8,43	8,11	7,48	8,25	8,45	7,57	6,20	7,75	5,93	5,70
2,00	7,79	7,66	7,84	7,98	7,71	7,73	7,90	7,39	6,26	7,31	6,49	6,24
3,00	8,44	8,08	8,44	8,38	8,08	8,43	8,61	7,99	7,07	7,86	6,93	6,57
4,00	9,02	8,77	9,11	8,92	8,62	8,94	9,31	8,53	7,48	8,24	7,45	6,88
Celkem	8,67	8,40	8,74	8,63	8,32	8,63	8,91	8,21	7,19	8,01	7,14	6,68

Tabulka č. 18. Pozn.: Všechny postoje signifikantní (ANOVA: $p < 0,001$).

V návaznosti na hypotézu o tom, že nejméně spokojení respondenti hodnotí postoje spíše s ohledem na budoucí vztah než současný, ve které nejsou spokojení, jsem se rozhodla zjistit, zda hraje roli, pokud člověk opravdu zvažuje ukončení současného vztahu (tedy by v hodnocení mohl zvažovat spíše vztah budoucí). Výsledky v tabulce č. 19 tuto hypotézu podporují pouze u některých postojů. Pochopitelně tato hypotéza nefunguje u postoje schopnost tolerovat chyby druhého, protože předpokládám, že lidé, kteří jsou v současném vztahu nespokojení, nejsou příliš ochotní přemýšlet nad tím, že budou muset v budoucím vztahu opět tolerovat chyby druhého. Zřejmě totiž v současném vztahu dále už tolerovat chyby nehodlají. Jinak by se ale hypotéza dala částečně potvrdit v případě postojů: věrnost, být schopen oběti v zájmu dětí, kvalitní sexuální vztah, držet se tradičního modelu, kde jsou pro respondenty, kteří se chystají vztah ukončit, tyto postoje důležitější než pro ty, kteří o rozchodu pouze občas přemýšlí. Nevýrazněji se však tento jev projevuje u postoje „aby vás partner opravdu miloval“, kde je průměr důležitosti postoje u respondentů, kteří se chystají vztah ukončit, výrazně vyšší než u těch, kteří rozhodně o rozchodu neuvažují.

	Uvažujete momentálně o tom, že byste z tohoto vztahu odešel/šla?	Schopnost tolerovat chyby toho druhého	Myslet na dobro dětí a být schopen obětí v jejich zájmu	To, aby Vás partner opravdu miloval'	Umění dobře hospodařit s penězi	Kvalitní sexuální vztah	Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „nepřat špinavé prádlo“ někde jinde'	Věrnost	Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřídit'	Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	Držet se tradičního modelu'
Rozhodně ne	Průměr	8,88	8,54	8,90	8,76	8,42	8,79	9,13	8,35	7,25	8,08	7,20	6,70
Spíše ne	Průměr	8,15	8,05	8,26	8,21	7,92	8,27	8,28	7,84	7,12	7,74	7,13	6,77
Jak kdy, možná by pomohl dočasný odchod	Průměr	7,89	7,89	7,93	8,23	8,48	7,86	8,00	7,70	6,73	7,80	7,11	6,68
Ano, někdy Vás to napadá	Průměr	8,26	7,89	8,32	8,34	8,16	7,93	8,30	7,64	6,70	7,92	6,22	5,85
Ano, chci vztah ukončit	Průměr	7,37	7,95	9,21	8,05	8,32	7,58	8,58	7,63	6,37	7,68	5,37	5,95

Tabulka č. 19. Pozn.: Všechny postoje signifikantní (ANOVA: $p < 0,05$).

Pokusila jsem se vztah zkoumaných proměnných otočit a zjistit, zda se může prokazovat i opačně a to v tom směru, že zaujímání jistých postojů v partnerství vytváří partnerskou (ne)spokojenost.

K prozkoumání tohoto jevu jsem využila regresní analýzu (tabulka č. 20). Je potřeba brát v úvahu, že postoje spolu vzájemně korelují, nicméně žádné z postojů nekorelují více než 0,3, takže náš model není výrazně ohrožen. Ukázalo se, že obecně nelze partnerskou spokojenost vysvětlovat pouze pomocí přikládání důležitosti jednotlivým postojům, protože $r^2 = 0,166$. Pro jistotu jsem do modelu přidala pohlaví a věk, abych mohla vyloučit jejich případný vliv. Ukazuje se, že jejich vliv není signifikantní. Při pohledu na jednotlivé faktory však můžeme určit, že nejvyšší vliv na partnerskou spokojenost má: schopnost tolerovat chyby druhého a věrnost. Další faktory, které vykazují nižší vliv, nicméně jsou také signifikantní, jsou: myslet na dobro dětí, být schopen obětí v jejich zájmu; to, aby vás partner opravdu miloval a kvalitní sexuální vztah.

Model				t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 Spokojenost - konstanta	2,490	,376		6,626	,000
Pohlaví:	,030	,084	,008	,358	,721
Kolik je Vám let?	-,023	,032	-,017	-,736	,462
Schopnost tolerovat chyby toho druhého	,166	,036	,130	4,682	,000
Myslet na dobro dětí a být schopen oběti v jejich zájmu	,077	,026	,075	2,947	,003
To, aby Vás partner opravdu miloval'	,093	,035	,076	2,635	,008
Umění dobře hospodařit s penězi	-,008	,035	-,007	-,237	,812
Kvalitní sexuální vztah	,073	,030	,064	2,439	,015
Řešit rodinné záležitosti výhradně doma, „neprat špinavé prádlo“ někde jinde'	,041	,028	,038	1,455	,146
Věrnost	,183	,034	,149	5,348	,000
Uznávat názory a respektovat požadavky partnera, umět se podřítit'	,022	,032	,019	,691	,490
Přiměřená, „zdravá“ žárlivost na druhého'	,036	,021	,043	1,716	,086
Nezávislost na druhém, schopnost postarat se kdykoli sám o sebe'	-,021	,025	-,021	-,849	,396
Uvědomit si, že zůstat sám by bylo mnohem horší'	,021	,018	,030	1,162	,246
Držet se tradičního modelu'	,005	,018	,006	,258	,796

Tabulka č. 20. Pozn.: $r^2 = 0,166$

8.7 Shrnutí výsledků analytické části

Nejprve jsem se v analýze zaměřila na popis a různé vnímání partnerských postojů. Zjistila jsem, že předložené postoje jsou pro většinu respondentů spíše důležité. Nejmenší důležitost je přikládána přiměřené žárlivosti; uvědomení, že zůstat sám by bylo horší a tradičnímu modelu. Zejména poslední dvě jsou však důležitější pro starší věkové skupiny. Ty také častěji považovaly za důležité uznávat a respektovat požadavky partnera, podřítit se. Nejdůležitější postoje obecně jsou: věrnost, opravdová láska a schopnost tolerovat chyby.

Při porovnání s různými demografickými proměnnými se ukázalo, že pro mladé lidi je tolerance chyb o něco méně důležitá než pro zbylé věkové skupiny, na druhou stranu považují za důležitější kvalitní sexuální vztah, který pochopitelně s věkem ztrácí na důležitosti. S věkem také klesá důležitost opravdové lásky.

Co se týče rozdílů v pohlaví, pro ženy je důležitější umění dobře hospodařit s penězi a věrnost. U mužů je to uznání, respekt a podřítění se, žárlivost a zejména uvědomění, že zůstat sám by bylo horší. Konkrétně tento poslední postoj častěji nejdůležitější pro nejstarší věkovou skupinu.

Porovnání různých uspořádání vztahu ukazuje, že manželé obvykle považují postoje za důležitější než kohabituující a ještě větší rozdíl je mezi nimi a lidmi, kteří nemají vážný vztah. Důležitost opravdové lásky, kvalitního sexuálního vztahu a nezávislosti však hodnotí všechny tři skupiny téměř shodně.

Pomocí faktorové analýzy jsem odhalila v postojích tři faktory. Položky vytvořily skupinu tradičních, praktických a romantických. Tyto faktory jsem následně vložila do clusterové analýzy a získala 5 clusterů, kde každý měl vyšší průměr u jednoho faktoru, jeden cluster u všech faktorů a jeden měl u všech průměry nízké.

Tradiční jsou ve srovnání s ostatními spíše méně spokojení. Věkově nejsou nijak typičtí, ale častěji jsou to muži. Ti, pro které jsou důležité všechny postoje, byli nejspokojenější. V tomto clusteru byli častěji lidé z nejstarší věkové skupiny a také častěji muži. Je typický pro lidi žijící v manželství. Respondenti, kteří nepovažují žádné postoje za příliš důležité, byli nejméně spokojení a jejich nespokojenost zřejmě pramení spíše z charakteristik vztahu, protože nebyli ani věkově ani genderově specifictí. Praktičtí jsou o něco málo spokojenější než Tradiční a jsou častěji starší 50ti let. Muži a ženy jsou v tomto clusteru přibližně stejně zastoupení. Romantici jsou druzí nejvíce spokojení. Nejčastěji jsou to lidé do 30ti let a částečně také lidé do 40ti, daleko častěji ženy. Najdeme tam také více než jinde ty, kteří žijí s partnerem odděleně nebo partnera nemají.

V rámci spokojenosti se nám ukázalo, že ani porovnání forem vztahu (manželství a kohabítace), ani porovnání pohlaví, nevykazuje navzdory informacím z teoretické části příliš velké rozdíly.

Při zkoumání souvislosti mezi spokojeností a hodnocení důležitosti postojů se ukázalo, že se snižující se spokojeností se snižovalo i hodnocení důležitosti, nicméně tato linearita končí u spíše nespokojené skupiny a u nejméně spokojených hodnoty důležitosti nápadně vzrůstají u opravdové lásky, umění hospodařit s penězi, řešit rodinné záležitosti výhradně doma a věrnosti. Pro nejspokojenější skupinu byly nejdůležitější: věrnost, schopnost tolerovat chyby a opravdová láska.

Přestože celá práce je zpracovaná optikou postojů, které mají spokojení partneři, a není možné určit, zda se postoje vytvořili ještě před počátkem vztahu nebo během něj, je otázkou, jakým směrem se vliv projevuje. Má spokojenost v partnerství vliv na utváření jednotlivých postojů nebo tyto postoje vytváří podmínky pro partnerskou spokojenost? Naznačila jsem tedy i možnost opačného vlivu v regresní analýze. Pokud bychom přehlíželi ne zcela ideální předpoklady a nízké hodnoty souvislosti, za hodnotové postoje, které mohou vést k partnerské spokojenosti, bychom mohli označit schopnost tolerovat chyby druhého a věrnost.

9. Závěr

Tato práce měla za úkol prozkoumat souvislosti partnerské spokojenosti s postoji v partnerství. Zamýšlený cíl byl zejména identifikovat postoje, které mají lidé, kteří jsou ve svém vztahu nejvíce spokojeni. Ukázalo se, že čím jsou lidé ve vztahu spokojenější, tím více jsou pro ně partnerské postoje důležité. Úplně nejdůležitější postoje pro ně jsou věrnost, schopnost tolerovat chyby druhého a opravdová láska partnera.

Z identifikovaných skupin vytvořených na základě hledání latentních faktorů byla nejspokojenější skupina romantiků a nejméně spokojená skupina tradičních, která byla ve spokojenosti v těsném závěsu za praktickými. I díky této analýze tedy mohu potvrdit, že spokojenost ve vztahu nezaručuje důraz na praktické náležitosti ať už ve smyslu externích faktorů (finance, děti) nebo uspořádání (tradiční model), ale naopak důraz na romantické charakteristiky, výhradně zaměřené na partnerský vztah. Do srovnání spadaly ještě dvě skupiny, z nichž jedna přikládala všem postojům velkou důležitost a druhá naopak podprůměrnou. Ukázalo se, že i v porovnání s ostatními skupinami byla nejvíce spokojená skupina těch, kteří považovali všechny postoje za velmi důležité, a naopak ti, kteří hodnotili většinu postojů jako málo důležité, byli i nejméně spokojeni.

Explorativní charakter práce umožnil na několika místech objevit nečekané souvislosti. Při porovnání partnerských postojů a pohlaví se například ukázalo, že muži přikládají daleko větší důležitost postoji „uvědomit si, že zůstat sám by bylo horší“.

Ukázalo se také, že navzdory předpokladům z teoretické části je mezi spokojeností manželství a kohabitací zanedbatelný rozdíl, stejně tak jako mezi spokojeností mužů a žen.

V této práci jsem si mimo jiné dala za cíl, vyhodnotit z analýzy možná doporučení pro párové poradce. Na základě výsledků tedy vyvozují, že pro nespokojené páry, které nemají konkrétní problém, ale jejich vztah již není, co býval, je užitečné začít klást důraz na partnerské hodnoty a zaměřit se na emocionální vazby, které vztah drží, spíše než na externí či praktické vazby jako děti, majetek apod. Jelikož lásku partnera není možné příliš ovlivnit, z těch nejdůležitějších postojů spokojených párů je vhodné zdůrazňovat a doporučovat vzájemnou věrnost a toleranci chyb druhého.

Jelikož, jak bylo zřejmé z teoretické části, partnerská spokojenost závisí na mnoha dalších vlivech (psychologické a sociální dovednosti, původní rodina a okolí, ekonomická situace atd.), budoucí výzkumy by mohly čerpat z dat i ostatní možné vlivy na partnerskou spokojenost a zkoumat jejich souvislost.

10. Použitá literatura

- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal Of Marriage & Family*, 62(4), 1269-1287.
- Amato, P. R., & Booth, A. (1995). Changes in gender role attitudes and perceived marital quality. *American Sociological Review*, 60(1), 58-66.
- Andersen, P. A., Eloy, S. V., Guerrero, L. K., & Spitzberg, B. H. (1995). Romantic jealousy and relational satisfaction: A look at the impact of jealousy experience and expression. *Communication Reports*, 8(2), 77-85.
- Apt, C., Huribert, D. F., Pierce, A. P., & White, L. C. (1996). Relationship satisfaction, sexual characteristics and the psychosocial well-being of women. *Canadian Journal Of Human Sexuality*, 5(3), 195-210
- Aron A., Fisher H., Mashek D. J., Strong G., Li H., Brown L. L. (2005). Reward, motivation, and emotion systems associated with early-stage intense romantic love. *J. Neurophysiol.* 94 327–337.
- Bailey, W. C., Hendrick, C., & Hendrick, S. S. (1987). Relation of Sex and Gender Role to Love, Sexual Attitudes, and Self-Esteem. *Sex Roles*, 16(11-12), 637-648.
- Bandura, A. J. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: *Prentice-Hall*.
- Becker, G. S. (1996). A Treatise on the Family. Cambridge, Massachusetts, London, England: *Harvard University Press*.
- Bierzová, J. (2006). Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 1(7), 19-26.
- Brown, S. L. (2000). The Effect of Union Type on Physiological Well-being: Depression Among Cohabitors Versus Marrieds. *Journal Of Health & Social Behavior*, 41(3), 241-255.
- Buriánek, J., Pikálková, M., Podaná, Z. (2015). Abused, battered, or stalked: violence in intimate partner relations gendered. Prague: Charles University in Prague, *Karolinum Press*. ISBN 978-80-246-3163-9.

- Code, D. (2008, August 26). Put your marriage before your kids. *Christian Science Monitor*. p. 9.
- Collins, R., & Coltrane, S. (1991). *Sociology of marriage and the family: Gender, love, and property*. Chicago: Nelson-Hall.
- Cui, M., Fincham, F. D., & Durtschi, J. A. (2011). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410-426. doi:10.1111/j.1475-6811.2010.01306.x
- Černá, K. 2005. „Nesezdaná soužití v České republice podle výsledků SLDB.“ [online]. [cit. 4. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artelID=65>.
- Český statistický úřad. Pohyb obyvatelstva - rok 2016. Český statistický úřad [online]. 21.03.2017 [cit. 2017-10-19]. Dostupné z: (<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2016>).
- Demo, D.; Cox, M. (2000). Families With Young Children: A Review of Research in the 1990s. *Journal of Marriage & Family*. 62 (4), 876-895.
- Doares, L. (2001). *Blueprint for a Lasting Marriage: The Complete Guide to Building Your Happily Ever After With More Intention, Less Work*. Vervante.
- Doss, B. D., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2009). The Effect of the Transition to Parenthood on Relationship Quality: An 8-Year Prospective Study. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 96(3), 601-619.
- Dainton, M., & Stafford, L. (1994). Maintenance Strategies and Physical Affection as Predictors of Love, Liking, and Satisfaction in Marriage. *Communication Reports*, 7(2), 88-98.
- Edwards, J. N. & Booth, A. (1994). Sexuality, marriage, and well-being: The middle years. In A. S. Rossi (ed.), *Sexuality across the life course*. Chicago: University of Chicago Press, 233-259.
- Fennell, D. L. (1987). Characteristics of long-term first marriages. Paper presented at 45th annual American Association for Marriage & Family Therapy Conference, Chicago.

- Frisco, M., & Williams, K. (2003). Perceived Housework Equity, Marital Happiness, and Divorce in Dual-Earner Households. *Journal Of Family Issues*, 24(1), 51-73
- Fromm, E. (2015). Umění milovat. Praha: *Portál*.
- Gallup Jr., G. H. (2003). Current Views on Premarital, Extramarital Sex. *Gallup Poll Tuesday Briefing*, 1.
- Giddens, A. (2012). Proměna intimacy: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech. Praha: *Portál*.
- Givertz, M., Segrin, C., & Hanzal, A. (2009). The Association Between Satisfaction and Commitment Differs Across Marital Couple Types. *Communication Research*, 36(4), 561-584.
- Glass, S. P., & Wright, T. L. (1992). Justifications for Extramarital Relationships: The Association between Attitudes, Behavior, and Gender. *Journal Of Sex Research*, 29(3), 361-387.
- Gottman, J. M. (1994). What Predicts Divorce: The Relationship between Marital Processes and Marital Outcomes. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Assoc.
- Gottman, J. M., & Krokoff, L. J. (1989). Marital interaction and satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(1), 47-52.
- Gottman, J., & Silver, N. (2015). The seven principles for making marriage work: A practical guide from the country's foremost relationship expert. *Harmony*.
- Guerrero, L. K., & Eloy, S. V. (1992). Relational Satisfaction and Jealousy Across Marital Types. *Communication Reports*, 5(1), 23-31.
- Hammerschmidt, H., & Kaslow, F. (1995). Langzeitehen: Eine analyse der Zufriedenheit. *Familiendynamik*, 20, 97-1.
- Hamplová, D. (2006). Životní spokojenost, štěstí a rodinný stav v 21 evropských zemích. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, (01), 35-55.

Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.

Hetherington, E. M., & Kelly, J. (2003). For better or for worse: Divorce reconsidered. *WW Norton & Company*.

Hendrick, C., & Hendrick, S. (1986). Theory and Method of Love. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 50(2), 392-402.

Hendrick, S. S., Hendrick, C., & Adler, N. L. (1988). Romantic Relationships: Love, Satisfaction, and Staying Together. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 54(6), 980-988.

Hendrick, S., & Hendrick, C. (1997): Love and Satisfaction. In: Sternberg, R. J., & Hojjat, M. (Eds.) Satisfaction in Close Relationships. (pp. 56-78). *New York: The Guilford Press*.

Chaloupková, J. (2006). Dohromady, nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů. *Czech Sociological Review*, 42(5), 971-986.

Chapman, B., & Guven, C. (2016). Revising the relationship Between Marriage and wellbeing: Does Marriage Quality Matter? *Journal of happiness studies*, 17(2), 533-551.

Christopher, F. S., & Sprecher, S. (2000). Sexuality in Marriage, Dating, and Other Relationships: A Decade Review. *Journal Of Marriage & Family*, 62(4), 999-1017.

Kaslow, F., & Robison, J. A. (1996). Long-term satisfying marriages: Perceptions of contributing factors. *American Journal Of Family Therapy*, 24(2), 153-170.

Kaur, T., & Bhargava, M. (2016). Correlates of marital harmony. *Indian Journal Of Health & Wellbeing*, 7(9), 893-896.

Kawamichi, H., Sugawara, S. K., Hamano, Y. H., Makita, K., Matsunaga, M., Tanabe, H. C., ... Sadato, N. (2016). Being in a Romantic Relationship Is Associated with Reduced Gray Matter Density in Striatum and Increased Subjective Happiness. *Frontiers in Psychology*, 7, 1763.

- Kenney, C. (2004). Cohabiting Couple, Filing Jointly? Resource Pooling and U.S. Poverty Policies. *Family Relations* 53 (2), 237-247.
- Kenrick, D. T. (1989). Bridging social psychology and sociobiology: The case of sexual attraction. In R. W. Bell & N. J. Bell (Eds.), *Sociobiology and the social sciences*, 5-23. Lubbock, TX: Texas Tech University Press.
- Kiernan, K. (2004). Unmarried Cohabitation and Parenthood in Britain and Europe. *Journal of Law & Policy*, 26 (1), 33-55.
- Kim, A., Martin, D., & Martin, M. (1989). Effects of personality on marital satisfaction: identification of source traits and their role in marital stability. *Family Therapy: The Journal Of The California Graduate School Of Family Psychology*, 16(3), 243-248.
- Kim, J. (2012). Educational Differences in Marital Dissolution: Comparison of White and African American Women. *Family Relations*, 61(5), 811-824. doi:10.1111/j.1741-3729.2012.00735.x
- King, K., Balswick, J. O., & Robinson, I. E. (1977). The continuing premarital sexual revolution among college females. *Journal of Marriage and the Family*, 39, 455-459
- Kratkoczka, V., & Vybíral, Z. (2017). Prožitky nesezdaných partnerů ve vztazích s psychickým násilím. *Aplikovaná psychologie/Applied psychology*, (1)
- Kratochvíl, S. (2009). *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál.
- Larson, J. H., & Holman, T. B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability. *Family Relations*, 43(2), 228-237.
- Lebowitz, S. (2017). A psychologist explains what too many people get wrong about parenting from the start. *Business insider*. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/why-your-kid-should-not-be-top-priority-2017-5>
- Lee, J. A. (1976). *The colors of love: an exploration of the ways of loving*. Ont.: New Press.
- Liefbroer, A. C. 1991. „The choice between a married or unmarried first union by young adults. A competing risk analysis“. *European Journal of Population*, 7, 273–298.

- Litzinger, S., & Gordon, K. C. (2005). Exploring Relationships Among Communication, Sexual Satisfaction, and Marital Satisfaction. *Journal Of Sex & Marital Therapy*, 31(5), 409-424.
- Lyness, J. L., Lipetz, M. E., & Davis, K. E. (1972). Living Together: An Alternative to Marriage. *Journal Of Marriage & Family*, 34(2), 305-311.
- Maner, J. K., Gailliot, M. T., & Miller, S. L. (2009). The implicit cognition of relationship maintenance: Inattention to attractive alternatives. *Journal Of Experimental Social Psychology*, 45(1), 174-179.
- Maříková, Hana, Vohlídalová, Marta. (2012). „Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény?“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 12 (2): 3-15. ISSN 1213-0028.
- Matoušek, O., & Hadinec, M. (2003). Rodina jako instituce a vztahová síť. *Sociologické nakladatelství*.
- McCarthy, B. (2003). Marital Sex as It Ought to Be. *Journal Of Family Psychotherapy*, 14(2), 1.
- McLanahan, S. & Bumpass L. (1988). Intergenerational Consequences of Family Disruption. *American Journal of Sociology*. 94, 1, 130-152.
- McLanahan, S. & Sandefur G. (1994). Growing Up with a Single Parent: What Hurts, What Helps. Cambridge, MA: *Harvard University Press*.
- Mellen, S. L. W. (1981). The evolution of love. San Francisco: *Freeman*.
- Morokoff, P. J., & Gilliland, R. (1993). Stress, sexual functioning, and marital satisfaction. *The journal of Sex Research*, 30, 43-53.
- Novák, T. (2010). Manželství jako trvalý stres. Praha: *Grada*.
- Ojo, A. E. (2017). Personality traits and sexual satisfaction as determinants of marital satisfaction among couples in Ibadan. *Gender & Behaviour*, 15(1), 8421-8441.
- Pakosta, P. (2012). Vliv věkové a vzdělanostní homogamie a sňatkového věku na stabilitu prvního manželství. *Data a výzkum-SDA Info*, 6(1), 51-75.

- Plaňava, I. (1994). *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada.
- Plzák, M. (2011). *Taktika a strategie v lásce*. Praha: *Motto*.
- Riehl-Emde, A., Thomas, V., & Willi, J. (2003). Love: An Important Dimension in Marital Research and Therapy. *Family Process*, 42(2), 253.
- Robinson, M. D., & Clore, G. L. (2002): Belief and Feeling: Evidence for an Accessibility Model of Emotional Self-Report. *Psychological Bulletin*: 128, 6, 934-960.
- Sagarin, B. J., & Guadagno, R. E. (2004). Sex differences in the contexts of extreme jealousy. *Personal Relationships*, 11(3), 319-328. doi:10.1111/j.1475-6811.2004.00085.x
- Sharma, S., & Ahuja, K. K. (2014). Does Love Last Forever? Understanding An Elusive Phenomenon among Dating and Married Couples. *Journal Of Psychosocial Research*, 9(1), 153-162.
- Smith, T. W. (1994). Attitudes toward sexual permissiveness: Trends, correlates, and behavioral connections. In Rossi, A. S. (Ed.), *Sexuality across the life course* (pp. 63-97). *Chicago: University of Chicago Press*.
- Sternberg, R. J. (1988). *The triangle of love*. New York: *Basic*.
- Šťastná, A. 2006. „Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí.“ Pp. 175–190 in Hamplová, D., Šalamounová, P., Šamanová, G. (eds.). *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, v. v. i.
- Treas, J. (1993). Money in the Bank: Transaction Costs and the Economic Organization of Marriage. *American Sociological Review*, 58 (5), 723-734
- Trudel, G. (2002). Sexuality and marital life: Results of a survey. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 28, 229-249
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová Psychologie II.: Dospělost A Stáří*. Praha: *Karolinum*.
- Veroff, J., Douvan, E. & Hatchett, S. J. (1995). *Marital instability: A social and Behavioral Study of the Early Years*. Greenwich, CT: *Greenwood*.

- Vohlídalová, M., & Maříková, H. (2011). Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12(2), 3-15.
- Waite, L. J., & Lehrer, E. L. (2003). The Benefits from Marriage and Religion in the United States: A Comparative Analysis. *Population & Development Review*, 29(2), 255-275.
- Waite, L. & Liliard, L. (1991). Children and Marital Disruption. *American Journal of Sociology*. 96, 4, 930. ISSN: 00029602.
- Warshak, R. A. (1996). Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: *Portál*. ISBN 80-717-8089-8.
- Webster, P. S., Orbuch, T. L., & House, J. S. (1995). Effects of Childhood Family Background on Adult Marital Quality and Perceived Stability. *American Journal Of Sociology*, 101(2), 404.
- White, G. L. (1981). Relative involvement, inadequacy, and jealousy. *Alternative Lifestyles*, 4(3), 291-309.
- Wiederman, M. W. (1997). Extramarital Sex: Prevalence and Correlates in a National Survey. *Journal Of Sex Research*, 34(2), 167-174.
- Wu, Z. (1995). The stability of cohabitation relationships: The role of children. *Journal of Marriage and the Family*, 231-236.
- Yucel, D. (2016). Together, Forever? Correlates of Marital Well-Being. *Social Indicators Research*, 125(1), 257-269.